

О Д Л У К У
о усвајању Локалног акционог плана за
унапређење положаја Рома и Ромкиња
2022 - 2027

I

Усваја се Локални акциони план за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022 - 2027, који је у прилогу ове одлуке и чини њен саставни део.

II

Ову одлуку објавити у „Службеном листу Града Суботице“.

Град Суботица

**ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА
РОМА И РОМКИЊА
2022-2027.**

Суботица

Уводна реч градоначелника
Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице
Скраћенице
О Суботици
О Ромима
О Ромима у Србији
Преглед и анализа положаја Рома по обласима
Ромска заједница у Суботици
Локални механизми за подршку инклузије ромске заједнице на територији Града Суботице.
Законодавни и стратешки оквир за израду ЛАП-а.
Методологија рада при изради ЛАП-а:
Примена Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома 2022-2027. године на територији Града Суботице
Праћење и оцена успешности реализације локалног акционог плана за унапређење положаја Рома 2022-2027. године на територији Града Суботице
Структуре за примену локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027. на територији Града Суботице
Анализа стања
Општи циљ локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027
Образовање
Становање
Запошљавање
Здравствена заштита
Социјална заштита
Култура
Попис табела
Попис слика
Приказ података прикупљених од релевантних институција за потребе израде ЛАП-а за унапређење положаја Рома и Ромкиња за период 2022-2027. год

Уводна реч градоначелника

Градска управа Суботице својим одговорним радом, у вишенационалној и мултиконфесионалној средина настоји да обезбеди амбијент у коме ће сви грађани имати равноправан статус и услове да активно учествују у друштвеном животу града. Велику пажњу посвећујемо и друштвено осетљивим групама. У том смислу направљен је нови Локални акциони план за социјално укључивање Рома за период од 2022. до 2027. године. Овај документ дефинише правце деловања у области социјалног укључивања припадника ове заједнице као и конкретне мере и активности којима ће се побољшати садашњи положај али и јасне механизме помоћу којих се може пратити остваривање циљева.

Нови стратешки документ је задржао пет области које се односе на унапређење социјалне инклузије: образовање, становање, запошљавање, здравствена и социјална заштита и оправдано је проширен са културом. У протеклом периоду су створени услови за промоцију ромске културе. Наши суграђани, чије се породице кроз више генерација баве музиком, приликом обележавања значајних датума за ромску заједницу, показали су своје музичко знање и доказали да су својим радом оставили трага у друштвеном и културном животу нашег града.

Локални акциони план за унапређење положаја Рома 2022-2027 је настао уз координисани рад Савета за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице са радним групом за наведене области, у које су били укључени представници локалне самоуправе, Дома здравља Суботица, ПУ „Наша радост“, основних и средњих школа, Центра за социјални рад Суботица, Националне службе за запошљавање Филијала Суботица, ромских невладиних организација: Удружење грађана „Едукативни центар Рома“ и Удружње „Рома Ачи“, педагошки асистенти, здравствена медијаторка, координатори за инклузију Рома Града Суботице као и представници ромске заједнице.

Реализацијом Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња на територији града Суботице желимо да постигнемо унапређење услова живота кроз примену реалних, одрживих и системских мера. Сопственим планираним улагањима, удруженим са средствима из других извора намера нам је да изградимо амбијент за побољшање живота наших суграђана из ромске заједнице.

У обликовању јавних послова, партиципација је предуслов који омогућава једнакост и укључивање, промовише демократско и ефикасно управљање. Учесће Рома и Ромкиња и њихово оснаживање за активну партиципацију омогућава да делују у правцу социјалне инклузије. Учесће и оснаживање су принципи и процеси за подизање квалитет услова живота људи.

Кроз дефинисане механизме пратићемо реализацију мера које треба да допринесу остварењу циља који је Локални акциони план за унапређење положаја Рома 2022-2027 у основи поставио.

Чињеница је да поседовањем овог стратешког документа испуњавамо и прописане формалне услове Европске уније којима се отварају врата европских фондова који подржавају унапређење положаја најугроженијег становништва.

Промене у друштву долазе једино ако је обезбеђен амбијент за равноправну активност свих чланица. Наша порука је веома јасна: "О Ромима са Ромима!"

**Градоначелник
Стеван Бакић, с.р.**

Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице

На основу члана 9. Одлуке о Градском већу Града Суботице («Службени лист Града Суботица», број 1/2010 и 40/2012) и члана 23. Пословника Градског већа Града Суботица («Службени лист Града Суботица», број 55/2016 - пречишћен текст) Градско веће Града Суботице, на 24. седници одржаној дана 24.06.2021. године, донело је

РЕШЕЊЕ

о измени Решења о образовању Савета за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице

I

У тачки I Решења о образовању Савета за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице («Службени лист Града Суботица», број 39/2015 и 31/2017) састав Савета мења се на тај начин да се уместо досадашњих чланова за чланове Савета постављају:

1. Илија Ђукановић, члан Градског већа Града Суботице задужен за област социјалне заштите и здравства, председник,
2. Миланка Костић, члан Градског већа Града Суботице задужена за област образовања и културе, члан
3. Срђан Самарџић, члан Градског већа Града Суботице задужен за област привреде, члан
4. Магда Фехервари, представник Градске управе Града Суботице, члан,
5. Рената Бабић, повереник за избеглице, члан
6. Верица Вујадиновић, Национална служба за запошљавање, директорица филијале Суботица, члан
7. Иванка Бековић, директорица Дома здравља у Суботици, члан
8. Мирослава Багавац, директорица Центра за социјални рад града Суботица, члан
9. Синиша Трајковић, Секретар градске организације Црвеног крста, члан
10. Слободан Чампраг, ЈКП "Чистоћа и зеленило", члан
11. Мирослава Бабић, Регионална развојна агенција „Панонрег“, члан
12. Нађа Вукмировић, Привредна комора Србије – Регионална привредна комора Севернобачког управног округа, члан
13. Иштван Хуђи, Социјално економски савет Града Суботица, члан
14. Небојша Маркез, директор предшколске установе "Наша радост" у Суботици, члан
15. Весна Вајс, директорица основне школе "Сечењи Иштван" у Суботици, члан
16. Габор Сабо, директорица основне школе "Хуњади Јанош" у Чантавиру, члан
17. Мирјана Стевановић, директорица основне школе "Матко Вуковић" у Суботици, члан
18. Мимица Андрић, директорица основне школе "Ђуро Салај" у Суботици, члан
19. Љубица Покорник, директорица основне школе "Вук Караџић" у Бајмоку, члан
20. Никола Матковић, директор Хемијскотехнолошке школе у Суботици, члан
21. Стеван Николић, кординатор за ромска питања у Граду Суботици, члан
22. Клаудија Курина, кординаторка за ромска питања у Граду Суботици, члан
23. Нада Димовић, педагошки асистент, члан,

24. Љубинка Глушчевић, здравствена медијаторка, члан
25. Саша Лолевски, представник МЗ“Пешчара“, члан

II

Ово решење ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у «Службеном листу Града Суботице».

ГРАДОНАЧЕЛНИК Стеван Бакић, с.р

Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице (САВЕТ) је задужен за израду и праћење реализације Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња у Суботици 2022-2027 у области:

- 1) образовања,
- 2) становања,
- 3) запошљавања,
- 4) здравствене и
- 5) социјалне заштите
- 6) култура

Савет обавља следеће послове који се односе на унапређење положаја Рома и Ромкиња на територији Града Суботице:

- учествује у припреми и праћењу имплементације стратешких и оперативних докумената везаних за унапређење положаја Рома у локалној заједници;
- сарађује са свим релевантним чиниоцима из система образовања, здравства, социјалне заштите и другим чиниоцима у циљу унапређења положаја Рома у локалној заједници;
- формира радне групе са циљем интегралног приступа решавању проблема у области образовања, здравствене и социјалне заштите и др;
- периодично одржава седнице на којима ће се разматрати актуелна питања и могућности превазилажења проблема;
- координира сарадњу међу институцијама и другим организацијама у циљу пружања подршке за реализацију активности које имају за циљ побољшање квалитета живота Рома на територији Града;
- обавља и друге послове везане за унапређење положаја Рома у локалној заједници.

Стручне, административне и техничке послове за потребе Савета обавља секретаријат Градске управе Града Суботице надлежан за послове друштвених делатности.

Чланови градског већа, релевантних образовних институција, ромских удружења грађана као и представници ромске заједнице били су укључени у радне групе за израду Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027 (у даљем тексту ЛАП) за области образовања, запошљавања, становања, здравствене, социјалне заштите и културе.

Скраћенице

Република Србија	РС
Град Суботица	ГРАД
Секретаријат за друштвене делатности	СЕКРЕТАРИЈАТ
Локални акциони плани за унапређење положаја Рома и Римкиња на територији града Суботице	ЛАП
Педагошки асистент	ПА
Удружење грађана	УГ
Организације цивилног друштва	ОЦД
Тим за праћење и извештавање реализације ЛАП-а	ТИМ
Савета за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице	САВЕТ
Јединица локалне самоуправе	ЈЛС
Дом здравља Суботица	ДЗС
Центар за социјални рад Града Суботица	ЦСРГС
Дом за децу ометену у развоју „ Колевка “	КОЛЕВКА

Уједињене нације	УН
Координатор за инклузију Рома Града Суботице	КООРДИНАТОР
Црвени крст Суботица	ЦКС
Предшколско васпитање и образовање	ПВО
Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања	МРЗБСП
Покрајински секретаријат за привреду и туризам	ПСПИТ
Сакупљачи секундарних сировина	ССС
Национална служба за запошљавање, Филијала Суботица	НСЗФС
Особа са инвалидитетом	ОСИ
Немачка организација за међународну сарадњу	ГИЗ
Функционално основно обарзовање одраслих	ФООО
Новчана социјална помоћ	НСП

Сви појмови у документу употребљени су у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

О Суботици

Историјски подаци

Суботица се у писаним документима први пут помиње 07. маја 1391. године, мада је утврђено да су људи на овом простору живели још пре три хиљаде година. Изграђен на ветрометини, на раскрсници путева, овај је град вечито био место бурних историјских догађаја. Плански и урбани развој везује се за 1779. годину, када је царица Марија Терезија – за одану службу суботичких граничара хабсбуршком двору – прогласила Суботицу слободним краљевским градом, те се у знак сећања 1. септембар прославља као дан града.

Статус слободног краљевског града донео је Суботици већу аутономију и ново име - Марија Тхересиополис. Од тада почиње плански и убрзани развој града, као и претварање околних пашњака у оранице. После нагодбе из 1867. године, све до 1914. године, у Суботици се нагло развијају грађанско друштво и град. Доласком жељезнице у град развила се трговина пољопривредним и сточарским производима. Крајем XIX века, доласком индустријализације, Суботица има улице осветљене електричном струјом, позориште, гимназију, музичку школу и трамвај. По узору на тадашње европске градове, започиње изградња путева, јавних објеката, приватних и најамних палата и сакралних објеката. У архитектури града доминира стил сецесије чији су најрепрезентативнији објекти Градска кућа, Синагога и Рајхл палата. После II Светског рата, Тријанонским споразумом из 1920. године, Суботица је прикључена Краљевини СХС и од тог периода почиње новија историја града. Суботица је данас савремена урбана, мултинационална, мултикултурална и мултиконфесионална заједница грађана са развијеном мрежом културних, образовних, здравствених и социјалних установа.

Географски подаци

Суботица је смештена уз границу са Републиком Мађарском, на десет километара од граничног прелаза Келебија и тридесет километара од граничног прелаза Хоргоша, на 46 степени и 05 минута северне географске ширине и 19 степени и 39 минута источне географске дужине. Просечна надморска висина је 114 метара, 40 метара изнад нивоа Тисе код Кањиже и 32м изнад нивоа Дунава код Баје. Поред Суботице пролази међународни пут Е-75. *Слика 1.*

Кроз територију Града Суботице пролази транзитни паневропски пут Е-75, он га повезује са Републиком Мађарском на северу а на југу, преко Београда, са Јужном Европом. У Граду се укрштају магистрални правци према Новом Саду, Сомбору, Хоргошу и Сенти. Железничка траса Београд-Будимпешта пролази кроз урбано језгро Суботице и рачва се са пружним правцима према Сомбору, Хоргошу, Црвенки и Баји.

Слика бр.1 Положај Суботице

Захваљујући географском положају и вредним грађанима, Град Суботица је постао најзначајнији административно-управни, индустријски, трговачки, саобраћајни и културни центар Севернобачког округа, који обухвата још и општине Бачка Топола и Мали Иђош. Оближње Палићко језеро га чини туристичко-рекреативним центром ширег подручја.

Удаљеност Суботице од главних привредних центара у окружењу: Београд-184 км; Будимпешта - 203 км; Солун – 805 км; Загреб -537 км; Беч -440 км; Букурешт 708 км. Северно од града простире се плодна пешчара са виноградима и воћњацима а јужно, земља ораница. Град Суботица представља значајан фактор у повезивању Републике Србије са Европом и помиње се као северна капија.

Демографски подаци

По Попису становништва из 2011. године у Суботици, са околним местима, живи 141.554 становника (68.040 мушкараца и 73.514 жена) у 53.601 домаћинство. Просечан број чланова по домаћинству износи 2,6. Радно способних грађана (од 15-64 године) је 99.620 особа. Анализом кретања укупног броја становника, Суботица до 1981. године бележи константан пораст броја становника, док се у периоду након 1981. године бележи обрнута тенденција, односно смањење броја становника. Просечна старост становништва Града Суботице износи 41,9 година, што Суботицу сврстава у категорију градова у дубокој демографској старости. Територију града чине 19 насељених места са 37 месних заједница. На градском подручју живи 105.681, а на сеоском подручју и осталим насељеним местима 35.873 становника. У Суботици заједно живе 21 национална заједница и у службеној употреби су српски, мађарски, хрватски језик и буњевачки језик.

Табела 1.

Табела бр. 1 Становништво у Суботици

	Град		Округ	
	Број	Удео у укупном становништву (%)	Број	Удео у укупном становништву (%)
Срби	38.254	27,02	50.472	27,00
Албанци	383	0,27	486	0,26
Бошњаци	216	0,15	225	0,12
Бугари	76	0,05	80	0,04
Буњевци	13.553	9,57	13.772	7,37
Власи	2	0,00	2	0,00
Горанци	151	0,11	165	0,09
Југословени	3.202	2,26	3.426	1,83
Мађари	50.469	35,65	76.262	40,80
Македонци	482	0,34	541	0,29
Муслимани	334	0,24	413	0,22
Немци	260	0,18	314	0,17
Роми	2.959	2,09	3.342	1,79
Румуни	67	0,05	76	0,04
Руси	76	0,05	87	0,05
Русини	172	0,12	456	0,24
Словаци	158	0,11	282	0,15
Словенци	169	0,12	227	0,12
Украјинци	46	0,03	81	0,04
Хрвати	14.151	10,00	14.536	7,78
Црногорци	1.349	0,95	3.654	1,95
Остали	580	0,41	756	0,40
Неопредељени	11.815	8,35	13.393	7,17
Регионална припадност	2.067	1,46	2.464	1,32
Непознато	563	0,40	1.394	0,75
Укупно	141.554	100	186.906	100

Преузето из Профил заједнице Град Суботица

О Ромима

Иако о пореклу Рома и њиховој историји не постоје систематизовани писани историјски извори, на основу постојећих писаних трагова, литературе и на основу проучавања легенди и усменог предања, истраживачи су сагласни да Роми воде порекло из Индије. Томе у прилог иде и језик Рома у коме постоје очувани трагови њиховог индијског порекла.

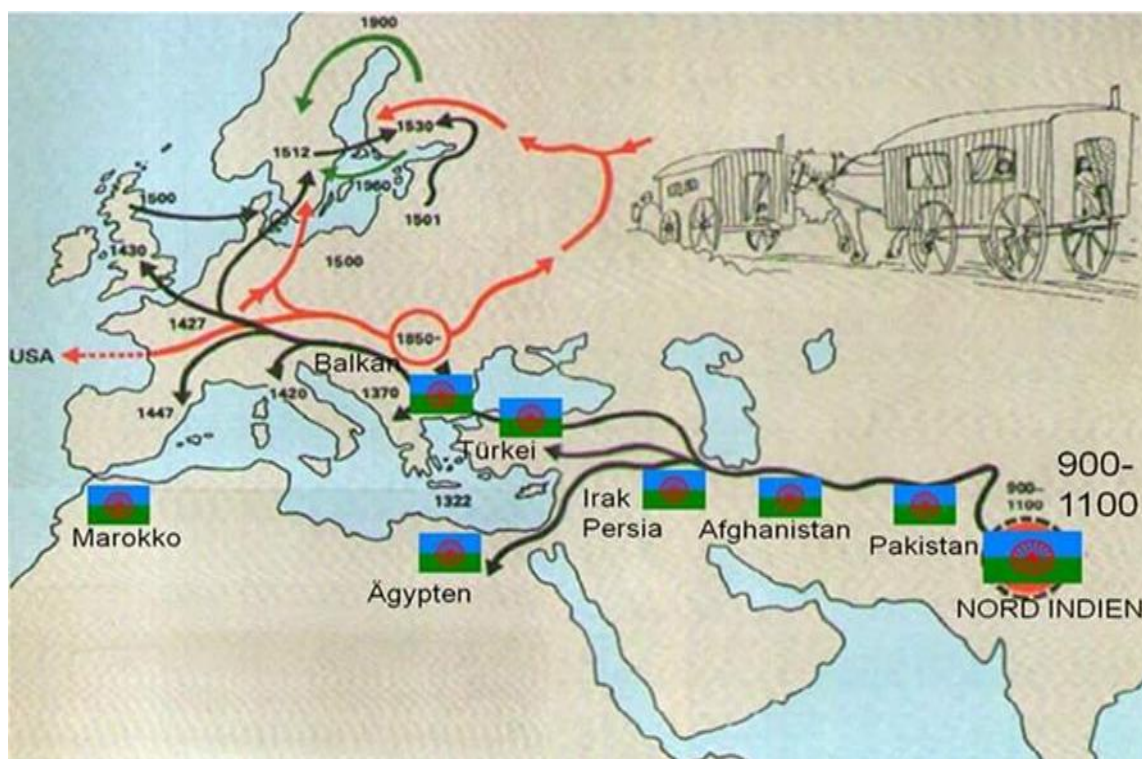
Такође је, на основу постојећих трагова, јасно да су се Роми током векова селили из Индије. *Слика 2.* О разлозима покретања Рома из Индије говоре многе легенде, али је извесно да су њихове сеобе биле условљене ратовима и сталним прогонима којима су Роми били изложени. Наиме, походи освајача натерали су Роме да се склањају пред непријатељима. Због тога су напустили своју постојбину, а та судбина их је пратила током свих каснијих кретања. Према неким подацима, велика сеоба Рома из Индије је била покренута страшним нападима моћних арапских освајача почетком XI века.

Прва дестинација је била Блиски Исток. Одатле је једна група, преко Кавказа, дошла у Русију, други до Северне Африке (отуд за Роме постоји и назив Египћани). Једна група се упутила ка Грчкој. Одатле су кренули ка балканским и другим европским земљама. На основу неких података, Роми су живели у Персији већ у IV веку. Поједини научници сматрају да су се Роми доселили у земље Византијског Царства у IX веку. Међутим, први поуздани писани траг о Ромима потиче из 1068. године. Ради се о тексту о животу св. Ђорђа Антонског, састављеном у манастиру Ивиرون на Атосу, у коме се

говори о Адсинканима у Цариграду и у вези са овим записом постоји сагласност истраживача да се ради о Ромима. Из Источне и Јужне Европе Роми су се даље расељавали у земље Централне и Западне Европе, а стигли су, у мањем броју, и до Скандинавије. На просторе Јужне Америке Роми су долазили из Шпаније између XVI и XIX века, а на просторе Северне Америке и Аустралије стигли су тек у XIX и XX веку као печалбари (Ђурић, 1987).

Слика бр. 2 Мапа миграција Рома из Индије

Роми данас живе у свим земљама света. Тешко је са сигурношћу утврдити број. Према неким проценама, само у Европи живи између 10 и 15 милиона Рома. Људи слични Ромима и данас живе у Индији.

Ромски покрет

Након почетних покушаја еманципације крајем 19. века, праћених појавом већег броја ромских организација 1950-их и 1960-их, међународни ромски покрет је узео маха 1970-их. У Орпингтону, близу Лондону у периоду од 6. до 8. априла 1971. Године одржан је Први Светски конгрес Рома. Финансијску подршку за одржавање овог догађаја је пружио Светски савет цркава¹ и влада Индије. Конгресу је присуствовало 23 представика из девет држава: Чехословачке, Финске, Норвешке, Француске, Велике Британије, Немачке, Мађарске, Ирске, Шпаније и Југославије. Посматрачи су били из Белгије, Канаде, Индије и Сједињених Америчких Држава²

Рад Конгреса организован је кроз пет радних група које су се бавиле конкретним питањима: језик, ратни злочини, култура, социјална питања и образовање.

Закључци конгреса

Радна група која се бавила језичким питањем усвојила је закључак да је у прошлости ромски језик играо важну улогу у за очување заједнице од асимилације и да представља једну од специфичности Рома у свакој земљи. Он ће омогућити везу између различитих ромских група, који деле исти језик.

Енглески и шпански Роми су исказали потребу да поново почну да користе свој језик. Због неусловног амбијента, у овим земљама је била присутна тиха асимилација и Роми су запоставили језик и идентите.

¹ <https://www.oikoumene.org/>

² Kenrick, Donald (1971), „The World Romani Congress - April 1971”, *Journal of the Gypsy Lore Society*, 50, parts 3-4: 101-108

На конгресу се појавио и проблем међусобне комуникације. Учесници су говорили на више дијалеката. То је био последица међусобне неповезаности, слабе организованости. У комуникацији се појавило више дијалеката. Прихваћено је да су сви дијалекти једнаки, али да постоји потреба за међународним стандардним дијалектом који би се могао користити у издаваштву и на конгресима и другим скуповима. Ради уједначавања језика стандардизација писма је проблем који треба брзо да се реши, а на овом Конгресу је предложено писмо од 30 слова.

И данас се води полемика око писма и коришћења стандардног језика³.

Радна група за ратне злочине донела је неколико главних закључака.

1. Пружити подршку иницијативи да Доналд Кенрик и Гратан Пуксон напишу прву детаљну студију о нацистичким злочинима над Ромима, на основу прикупљеног материјала о злочинима.
2. Светски конгрес Рома да настави своје напоре да помогне Ромима који траже репарације преко УН.
3. Подићи споменик у знак сећања на Роме који су погинули од руке нациста.
4. Нацистички прогон Рома ће се обележавава истога дана сваке године у свакој земљи. Предлог је био да се узме датум убиства преосталих Рома у Аушвицу. Подржано је и оснивање удружења ветерана британских оружаних снага, а изнета је и идеја о оснивању сличних организација у другим земљама.

Радна група за културу је закључила да треба редовно одржавати фестивал ромске музике и игре и подстицати размену ромских фолклорних и музичких група. Потребно је прикупљати и објављивати ромске песме и приче.

Радна група за социјална питања се договорили да се припреми извештај о положају Рома који ће бити поднет Савету Европе и УН 1972. године.

Радна група за образовање је закључила да сва ромска деца треба да имају право на образовање о ромској култури и тамо где се она још увек говори, на ромском језику. Поред тога изнето је и становиште да се у школама са великим бројем ромске деце запошљавају наставници ромске националности, уколико то захтева локално ромско становништво. Такође, наглашено је да треба спровести истраживање и евалуацију караванских школа за номадске групе.

На овом конгресу први пут у историји усвојена одлука да је „Ром“ - званичан назив за припаднике ове заједнице, призната је ромска застава *Слика 3.* и ромска химна: мелодија химне је изворна песма „Ђелем ђелем“ на који су дате речи химне.

Слика бр. 3 Ромска застава

На ромској застави је плавом бојом представљено небо, као симбол слободе, безграничног пространства и живота под ведрим небом. Зеленом бојом је представљена трава, пут, друм, као симбол живота који је обележен сталним путовањем, на путу без граница који је увек „отворен“ Ромима. Црвени точак са 16 паока представља симбол сталног кретања и живота на точковима.

Одлука да се 8. април обележава као Светски дан Рома је донета тек на четвртм Светском конгресу Рома 1990. године у Сероку у Пољској и тада је званично постао национални празник Рома.

Комисија за људска права у Женеви је 1977. године донела резолуцију по којој су Роми индијска историјска, културна и језичка мањина и да, сходно томе, уживају заштиту и права која су утврђена документима Уједињених нација. Од тада се међународна организација Рома, основана 1971. год. у Лондону, обраћа Уједињеним нацијама и њеним органима, захтевајући да као невладина организација

³ Констатација координатора за инклузју

постане чланица међународне заједнице, тражећи заштиту припадника Рома у свим земљама где они живе и залаже се да Роми, као етничка, културна, језичка и социјална мањина имају право на свој национални и културни идентитет (упор: Ђурић, 1987: 203). Међународна ромска заједница, као невладина организација Рома, 1979. год. добија консултативни статус при Економском и социјалном савету Уједињених нација, те на тај начин заступа интересе Рома на међународном нивоу (упор: Ђурић, 1998: 72). Али, заштита људских и мањинских права Рома није само у домену права и примене права. Како извештава Европски комитет за миграције 1995. године који се бави положајем Рома у Европи, Роми су у неповољном положају у скоро свим областима живота: у образовању, запошљавању, здравству, становању, учешћу у јавном животу.

Међународни ромски покрет је донео формирање међународне кровне ромске организације – Међународне уније Рома (Интернатионал Романи Унион, ИРУ). Та организација је, након првога Конгреса, преузела организовање светских конгреса Рома.

Други Светски конгрес Рома био је одржан у Женеви 1978 године. На њему је учествовало 50 ромских организација из Еуропе, САД-а, Индије и Пакистана. Крајем седамдесетих година важно је било успостављање односа између Рома и Индије.

У другој половини 1970-их у Чандигарху, Индија, био је одржан Међународни фестивал Рома, на којем је премијерка Индије Индира Гандхи примила делегацију Рома те обећала подршку Индије Ромима у њихову представљању у УН-у.

Трећи Светски конгрес Рома, одржан је 1981. године у Готингену у Западној Њемачкој. Главна тема је била Пوراјмос (Холокауст) и судбину Рома за време нацизма. Конгрес је затражио да немачка влада призна геноцид над Ромима и да ради на решавању проблема давања одштете Ромима. Конгрес је окупио 600 делегата и проматрача, а делегат Западне Немачке и суорганизатор Конгреса заједно с Међународном унијом Рома био је Романи Росе, председник Средишњег већа немачких Синта и Рома, једне од најутицајнијег ромских организација која је основана 1982. Тај Конгрес покренуо је службено признање геноцида над Ромима.

Четврти Конгрес одржан је 1990. у Пољској, и тада је 8. април проглашен Свјетским даном Рома. Између трећег и четвртог Светског конгреса Рома радило се на побољшању друштвеног положаја Рома и очувању националних и мањинских права Рома те су одржавани контакти с УН-ом, УНЕСЦО-ом, Европским саветом и Европском комисијом.

Пети Конгрес одржан је 2000. у Прагу. Тада је покренуто доношење Декларације о ромској нетериторијалној нацији.

Шести Конгрес одржан је у Ланциану, Италија, на којем је учествовало више од 200 делегата из 29 држава. Акцент је стављена на положај жена, деце и породице.

Седми светски конгрес Рома одржан је у Загребу 2008. године. На њему се окупило око 300 делегата из 28 држава. Донешен је „Акциони план изградње ромске нације“.

Осми Конгрес одржан је 2013. године у Сибиуу у Румунији. Након тога је одржано још још неколико конгреса.

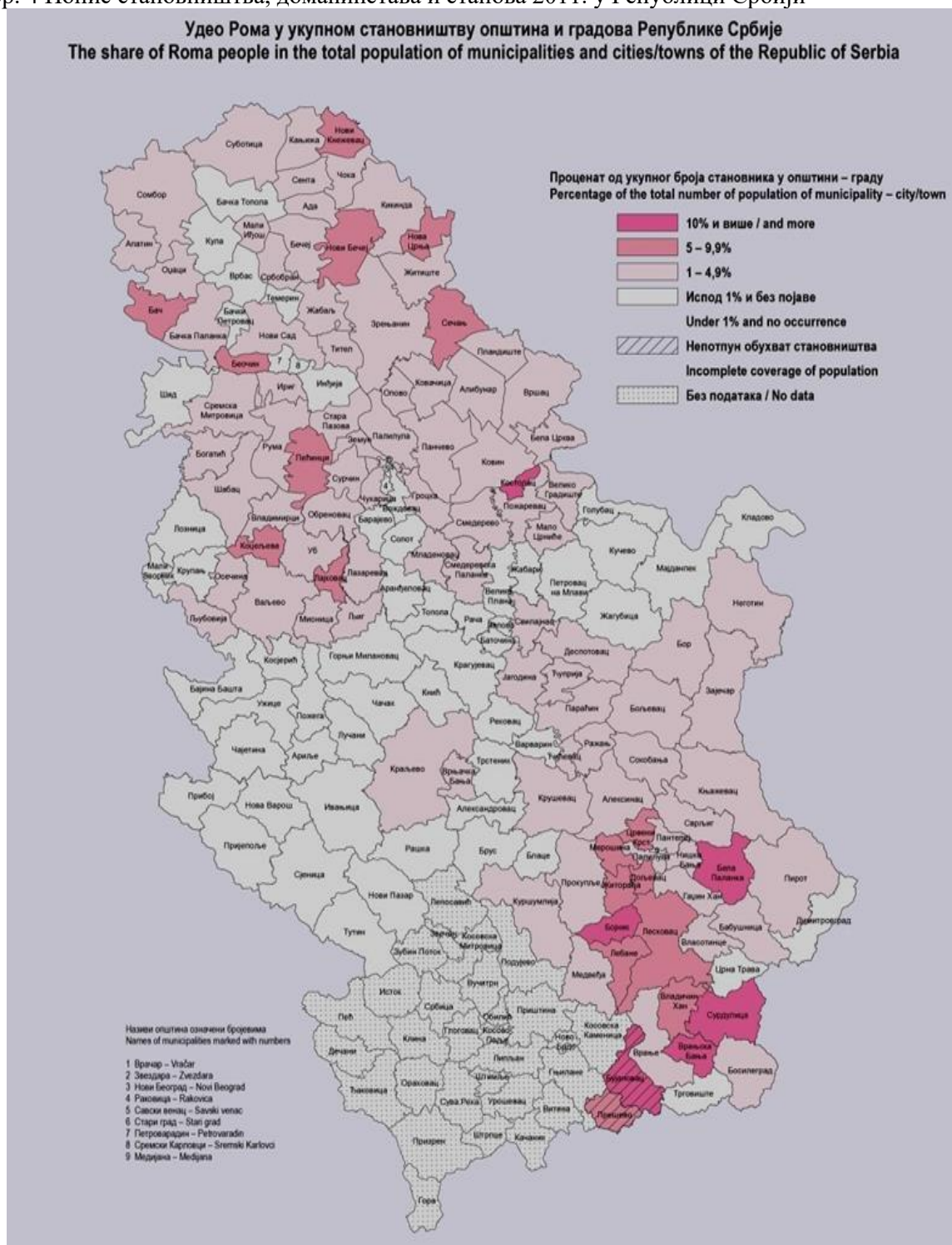
Из наведеног се може закључити да је процес инклузије ромске заједнице у друштвене токове дуг и комплексан процес. Потребно је разумевање доносиоца одлука и свих субјеката који својим радом могу да допринесу променана. Јер, без добронамерног и отвореног друштва, које је спремно да припадницима сваке заједнице обезбеди једнаке услове за развој и задовољавање њених потреба не можемо да говоримо о владавини демократије а ни о једнаком степену друштвене одговорности свих учесника.

За представнике ромске заједнице можемо рећи да су типичан пример за ову тврдњу. Генерално гледајући, иако Роми спадају у најсиромашнију категорију становништва, шира друштвена заједница је на глобалном нивоу, у протекле три деценије покренула озбиљнију подршку за промену оваквог стања. Роми су пре тога, унутар свог корпуса, нашли потенцијал и заједницу представили кроз организовање Светских конгреса, интернационалних асоција и других скупова. Слали су поруке о свом положају и проблемима међународној и локалној заједници. Међутим, изнешени проблеми и положај Рома су спорадично решавани. Због периодичног и несистемског решавања проблема, у ромској заједници се није могло развити знање и вештине како да се користе инструменти за остваривање „права“, а ни спознаја о „обавези“ која произилази из „права“.

Под ромском заставом никада није вођен ни један рат!

У Србији, према званичним подацима живи 147.604 грађана и грађанки ромске националности, што чини 2,1% становништва на територији Републике Србије⁴ без Косова и Метохије. Слика 4.

Слика бр. 4 Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији⁵

⁴ Попис становништва, домаћинства и станова 2011, Књига 1: Национална припадност, Републички завод за статистику, Београд, 2012.

⁵ Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, Република Србија Републички завод за статистику;

<http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>

Историјски подаци

Роми се у Србији насељавају у XV веку и током живота под великим империјама (Отоманска и Хабсбуршка) делили су судбину локалног становништва, али су се и рано суочили са различитим облицима системске дискриминације: плаћање „циганског“ пореза, мере које су за циљ имале измену идентитета и друго (Ђурић: 1987; 288).

На територији савремене Војводине први Роми су се појавили за време Османског царства у 16. веку⁶. За време турске владавине, углавном су живели у градовима и радили као ковачи, градитељи и музичари. Значајан број Рома доселио се на територију Војводине у 17. и 18. веку, када су хабсбуршке власти донеле више уредби о Ромима (1761, 1767. и 1783. године). Током револуције 1848. Роми су подржавали српске побуњенике. Током Другог светског рата већи део Војводине био је подељен између Краљевине Мађарске и усташке Хрватске, док је остатак формиран као аутономна немачка колонија. Истовремено, на целој територији, Роми су, заједно са Јеврејима, били прогањани и подвргавани геноциду. То је утицало на чињеницу да су многи Роми учествовали у антифашистичкој борби против освајача.

Током борбе за осамостаљење Србије, Роми су имали значајну улогу у устанничком покрету, имали су своје старешине и обављали су значајне занатске послове (Стојанчевић: 1992; 25). Пред Други светски рат београдски Роми су основали прве организације, а 1935. године тада студент, а касније угледни престонички адвокат Светозар Симић, покренуо је лист на ромском – Романо Лил. Исте године, 1. маја основано је и у Регистар Министарства унутрашњих дела уписано је Удружење београдских Цигана свечара Бибије – теткице (Ацковић: 2004; 8). У међуратном периоду формирана је Прва српско-циганска задруга за узајамно помагање у болести и смрти, као хуманитарно, али и просветитељско удружење, а 1938. године основан је Просветни клуб југословенске циганске омладине чији је председник био Светозар Симић (Ацковић: 2000; 97-110). У Нишу је 1928. године основано циганско певачко друштво Слога, а четири године касније и фудбалски клуб Гајрет (Јашић: 2001; 25). Оснивање удружења, седелачки живот, интересовање комшија за њихов живот, обичаје и порекло указивало је да су Роми у Србији заузимали друштвену позицију која је могла у будућности да буде замајац колективног просперитета. Истраживања њиховог положаја у Србији између два светска рата су ретка и затворена унутар међу појединих дисциплина друштвених наука, тако да се о стању колективног идентитета тадашњих Рома може закључивати само посредно на основу новинских чланака, ретких докумената и све блеђих сећања.

Други светски рат је грубо прекинуо процес еманципације Рома у Србији. Прави број жртава грађана Србије ромске националности вероватно никада неће бити утврђен (Писари; 2014; 72), а последице се отклањају тек средином XX века када се развијају програми описмењавања и запошљавања Рома, уређења сиротињских насеља и најзад иницијативом за признавањем статуса националне

мањине (Ацковић: 2001; 117-119). Распад Југославије поново прекида процес еманципације ромске заједнице у Србији.

Захтеви за признавање статуса националне мањине

Дуго времена су ромски активисти указивали на то да је непризнавање статуса националне мањине највећа препрека друштвеној и политичкој еманципацији Рома у Србији. Све до 2002. године и доношења Закона о заштити права и слобода националних мањина⁷ о Ромима се у јавности говорило искључиво као о етничкој групи. Наслеђе заштите права националних мањина утемељено у југословенској социјалистичкој федерацији у којој су народности (националне мањине) остваривале правно утемељену, а у свакодневном животу у ауторитарном политичком систему, делимично досежну равноправност, није било доступно и Ромима који су у уставно-правном смислу и у званичној статистици вођени под категоријама „етничка група“ и „остали“.

Недефинисан и неуједначен политичко-правни положај био је препрека остваривању права на заштиту националног идентитета и погодовао је тихој асимилацији Рома који су у социјалистичкој Југославији прихватили седелачки начин живота, укључивали се у образовање и прибегавали етничкој

⁶ Сајт Википедија, Роми у Војводини, <https://bit.ly/3wHmLyY>

⁷ „Службени лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Службени лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/2009 – др. закон и 97/2013 – одлука УС.

мимикрији како би избегли друштвену маргинализацију⁸ На основу лоших историјских искустава, Роми су покушавали да прикрију национални идентитет. Изјашњавали су се да су припадници друге националне заједнице и склапали су мешовите бракове. То им је био пут ка остваривању права.

Статус националне мањине Ромима у Србији је признат 2001. године доношењем Закона о заштити права и слобода националних мањина (Башић: 2018; 153). Ово признање је омогућило да представници ромске заједнице до тада називани „остали“ буду именовани са „Роми“ и да буду део друштвене заједнице и подједнако партиципирају уређењу друштва. На основу тога Република Србија је почела да ради на унапређењу положаја Рома и 2009. године усвојила Стратегију унапређења положаја Рома.

Преглед и анализа положаја Рома по обласима

Образовање

Право на образовање свакој особи у Републици Србији гарантује највиши општи правни акт државе – Устав.⁹

Општи принципи образовања и васпитања у Србији засновани су на: једнакости и доступности, усмереност на дете и ученика, поштовању људских права и права сваког детета, квалитету образовања за све, целоживотном учењу, компетенцијама, професионалној етици и компетентности, хоризонталној и вертикалној проходности и могућности даљег образовања, демократичности и укључивању свих учесника, аутономији установе, а при томе поштујући специфичности локалне средине.¹⁰ Менделин¹¹ став да је образовање као најмоћније оружје којим можемо променити свет присутан је и код већине ромских активиста, удружења грађана које се баве Ромима. образовање је, препознато као доминантан проблем, кључно за социјално укључивање Рома у друштво и оно је неопходно за излазак из сиромаштва.

Припремни предшколски програм (ППП), који траје девет месеци, први је део обавезног образовања. PPP обухвата децу узраста између пет и по и шест и по година до поласка у основну школу. Основношколско образовање је обавезно по законима државе Србије и обухвата осам разреда/година, а завршава се завршним испитом. Средња школа траје од три до четири године. Ученици је уписују углавном са 15 година, по завршетку основне школе на основу личног избора, одабраног профила и резултата на завршном испиту. Ученици старији од 17 година могу да похађају средњу школу у својству ванредног ученика.

Ученицима, припадницима националних мањина који своје образовање остварују на српском језику омогућено је похађање изборног програма Матерњи језик/говор са елементима националне културе.

Изборни програм Ромски језик са елементима националне културе у току школске 2020/21. године похађало је 2.467 ученика (1163 девојчица, 1304 дечака) у 68 школа. Ангажовано је било 55 наставника/ица који предају овај изборни програм, а у октобру 2021. године 30 нових особа, будућих наставника, прошло је кроз „Обуку за наставнике Ромског језика са елементима националне културе“. Обуку је реализовао Завод за унапређивање образовања и васпитања у сарадњи са Центром за образовање Рома и етничких заједница. Штампана су четири уџбеника за прва четири разреда и налазе су у Каталогу уџбеника на језицима националних мањина за предшколско, основно и средње образовање и васпитање – школске 2020/2021. године.¹²

Подаци Министарства просвете, науке и технолошког развоја (МПНТР) показују да је предшколско васпитање и образовање (ПВО) у току 2019/20. године укупно похађало 63,9% деце из осетљивих

⁸ О „етничкој мимикрији“ Рома и упечатљивим променама њиховог броја приликом пописа становништва видети: Владимир Станковић, „Роми у светлу података југословенске статистике“, у Милош Мацура, ур., *Развитак Рома у Југославији – проблеми и тенденције*, САНУ, Научни скупови, књ. LXVIII, Одељење друштвених наука, Комисија за проучавање живота и обичаја Рома, књ. 1, Београд, 1992, стр. 159–179.

⁹ Члан 71. Устав Републике Србије, https://www.srbija.gov.rs/view_file.php?file_id=2391&cache=sr

¹⁰ Члан 7. Закон о основама система образовања и васпитања "Службени гласник РС", бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018 – др. закони, 10 од 15. фебруара 2019, 6 од 24. јануара 2020, 129 од 28. децембра 2021. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2017/88/1/reg>

¹¹ Нелсон Мендела, јужноафрички антиапартејдски револуционар, политички вођа и филантроп који је био на дужности предсједника Републике Јужне Африке од 1994. до 1999. године. Био је први црни шеф државе и први изабран на потпуно репрезентативним демократским изборима.

¹² 28 страна <http://www.mpn.gov.rs/udzbenici/>

друштвених група (10,5% деце из сиромашних породица, 7,4% из ромске заједнице и 46% из руралних подручја), 80% (52м,48ж) ромске деце је укључено у обавезни припремни предшколски програм (5,5-6,5 год.).

Према подацима Стратегије, 90% деце узраста за полазак у **основну школу (ОШ)** се уписује док је код Рома тај проценат мањи и износи око 85% (49%м,51ж%) од којих је 80,8% похађало ППП. Деца која похађају основну школу у општој популацији чине 90% укупног броја, док је тај обухват код Рома 93%. Последњих година је стао тренд повећавања стопе завршавања основне школе. (99% општа популација, а у ромској 64%). Последњих година смањено се упис деце ромске националности у такозване „специјалне школе“ те су укључивана у редовно школовање.

Пандемија Ковид -19 навела је и Србију да усвоји хибридную наставу, флексибилан приступ организацији наставе који у зависности од учесталости пандемије подразумева комбиновање непосредног рада у школи и онлајн наставу. Учење на даљину је организовано преко ТВ емитера

и дигиталних алата и захтева одговарајући ниво педагошких и дигиталних компетенција наставника и ученика као и поседовање информационо-комуникационе технологије. Међутим, потребни су даљи напори како би се надокнадиле настале празнине у учењу дигиталном искљученошћу, посебно међу ученицима у неповољном положају.

Усвајањем Правилника о педагошком и андрагошком асистенту дефинисано је ангажовање педагошких асистената¹³ у области пружања помоћи и додатне подршке групи деце и ученика ромске националности у ПУ и ОШ. У школској 2020/21. години укупно је ангажовано 260 педагошких асистената (219 ОШ и ПУ), док се 41 асистент финансира од стране локалне самоуправе. Сви су опремљени интернет картицама, лаптоповима. У школској 2021/22. години у рад је укључен 21 ПА од којих ће по први пут бити ангажован педагошки асистент у средњој школи.¹⁴

Иако средње образовање у Србији није обавезно, оно бележи пораст у обухвату деце. Код опште популације обухват средњим образовањем је око 95%, док је у ромској заједници је он тек око 30%. У већој мери овој појави је допринела и афирмативна мера *Табела 2.* - примена уписа у средњу школу под повољним условима ученика – припадника ромске националне мањине¹⁵. Ученик који је пријављен за упис под повољнијим условима у складу са овим правилником, полаже законским актом предвиђен завршни испит. Члан 95 Правилника¹⁶ објашњава бодове који ученик оствари на основу успеха из школе и на основу завршног испита, увећава за 30% (а корисник новчане социјалне помоћи 35%) бодова који му недостаје до 100 бодова. Применом афирмативних мера до сада је уписано укупно 12.427 ученика (од тога 55% девојчица) ромске националности.

Табела бр. 2 Примена афирмативних мера¹⁷

Школска година	Број ученика ромске националности
2018/19.	2220 (56% девојчице)
2019/20.	2209
2020/21.	1894

„Стопа завршавања средњег образовања код опште популације је скоро 98%, док код Рома и Ромкиња само 61%, што је резултат сличних изазова као и у основном образовању: недостатак финансијске и нефинансијске подршке (помоћ у савладавању градива), дискриминације, недовољног капацитета наставника.

Посебно се уочава пораст ученика који уписују и завршавају средњу школу. Прелиминарни подаци новог MICS 6, 2019 показују да 27% девојчица и 50% дечака ромске националности похађа средње

¹³ „Сл. гласник РС“, бр. 87/2019

¹⁴ Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године

¹⁵ Правилник о упису ученика у средњу школу; „Службени гласник Републике Србије“, број 42/22

<https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/04/PRAVILNIK-O-UPISU-U-SREDNJU-SKOLU-OBJAVLJEN-APRIL-01-22.pdf>

¹⁶ Правилник о упису ученика у средњу школу; „Службени гласник Републике Србије“, број 42/22 <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/04/PRAVILNIK-O-UPISU-U-SREDNJU-SKOLU-OBJAVLJEN-APRIL-01-22.pdf>

¹⁷ Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године, 28 страна

образовање, што је повећање у односу на 2015. годину када је само 15% девојчица ромске националности похађало средњу школу.¹⁸

Мере подршке образовању Рома и Ромкиња, стипендирање Табела 3. и менторска подршка 200 особа, су изузетан подстицај остајању у систему те је проценат напуштања средње школе у опадању.

Табела бр. 3 Приказ броја стипендираних ученика и процента напуштања средње школе по школским годинама

Школска година	2014/15.	2015/16.	2016/17.	2017/18.	2018/19.	2019/20.
% напуштања средње школе	7%	3%	1%	2,4%	3,5	2,3%
Број стипендираних ученика	525	516	498	500	312	503

Извор: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

И даље је незадовољавајућа укљученост деце и младих из ромске заједнице у образовни систем. Ниво образовања директно утиче на конкуретност Рома и Ромкиња на тржишту рада, а касније на квалитет породичног живота. Бројним политикама и мерама остварили смо напредак, али и даље су присутне критичне тачке: укључивање у предшколско васпитање и образовање ради адекватне припреме за основно образовање, редовно похађање и завршавање основног образовања, као и прелазак у средње образовање, који представља и најкритичнију тачку јер на нивоу средњошколског образовања долази до највећег осипања.

Становање

Евидентна је разлика између услова становања Рома и Ромкиња и опште популације. Ромска насеља су просторне градске и ванградске (сеоске и приградске) целине где је већа концентracија припадника Рома и Ромкиња. Такви простори представљају мала неформална гета у којима се због лоших услова живота ствара посебна култура живљења која резултира просторном и друштвеном сегрегацијом становника.

Генерациско сиромаштво утиче и на квалитет становање Рома и Ромкиња који су ван ромских насеља. Ниски приходи и слаба запосленост додатна су препрека Ромима и Ромкињама да самостално раде на унапређењу услова у којима станују, док су трошкови становања често толико високи да угрожавају задовољење осталих животних потреба или плаћања трошкова електричне енергије, грејања, комуналних трошкова и сл. Лоши услови становања и непостојање основних инфраструктура негативно утичу на здравље свих чланова домаћинства, посебно деце. Такви услови креирају културу живота која је страна и неприхватљива већинском становништву. Наведени услови становања имају велики утицај на успешност наредне генерације у образовању и степену друштвеног напретка.

Најчешћи проблеми у области становања Рома и Ромкиња:

- често не постоји урбанистичко-планска документација за ромска насеља
- нерегулисан имовинско-правни статус парцела и објеката
- немогућност приступа стамбеним програмима као последица нерегулисане елементарне имовинско-правне документације
- неопремљеност и слаба инфраструктура подстандарних ромских насеља
- лош квалитет постојећих објеката, физичка небезбедност и генерално лоши услови за становање
- недовољан број реализованих стамбених програма и пројеката намењених задовољавању стамбених потреба Рома и Ромкиња

Према проценама стручњака, око 70% Рома и Ромкиња у Републици Србији живи у ромским насељима од којих је 58% настало пре 1945. године, што укључује и 47% насеља насталих пре почетка XX века.¹⁹

¹⁸ Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године

¹⁹ Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у републици србији за период од 2016. до 2025. године

<https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-medjunarodnu-saradnju-evropske-integracije-i-projekte/strategija-za-socijalno-ukljucivanje-roma>

У Србији је 2015. године мапирано је 583 „подстандардних“ ромска насеља, од којих је знатан део настао пре више од 45 година.²⁰

У региону Војводине 65% насеља старије је од 45 године док у јужној и источној Србији 61%, а региону Шумадије и западне Србије 53%, док је у региону Београда, овај проценат најнижи и износи 33%.²¹

Разлика се читава и у просторним одликама стамбених јединица и стамбеном комфору. Просечан број лица по соби која се користи за спавање у ромским домаћинствима је 2,6 док је то у општој популацији 1,5. Компарација стамбених услова Табела 4. показује да око 73% Рома и Ромкиња има мање од 10 m² по члану домаћинства у односу на око 26% неромског становништва, док 28,2% ромских домаћинстава не поседује туш у кући према 3,1% неромских домаћинстава. Око 86% становништва у ромским насељима живи у домаћинствима која користе побољшане санитарне просторије које се не деле са другима. У осталим насељима становништва углавном користи покривени пољски WC (37%), док се у градским насељима најчешће користе нужници на испирање са прикључком на канализациони систем (65%). У најсиромашнијим домаћинствима близу 60% становништва користи покривени пољски WC, док 7% нема санитарне просторије.²²

Табела бр.4 Карактеристике домаћинства

Карактеристика:	Општа популација (% домаћинстава из узорка)	Ромска насеља (% домаћинстава из узорка)
Имају туш	96,9	71,8
Прокишњава кров	14,6	50,1
Постоји влага по зидовима, подовима или темељу	19,6	68
Трула прозорска окна или под	13,7	41,8

Извор: Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у 2019. години, Републички завод за статистику и УНИЦЕФ

Истраживања²³ су показала да готово све становништво које живи у ромским насељима користи основне, побољшане изворе воде за пиће (98%), а 86% користи основне санитарне услуге. Удео становништва из ромских насеља које користи воду за пиће из водовода која је доведена до стана или куће износи 78%.²⁴ Ипак, велики број ромских домаћинстава у подстандардним ромским насељима нема приступ електричној енергији; 32% подстандардних ромских насеља није прикључено на мрежу електричне енергије, а на водоводну мрежу није прикључено 38% подстандардних ромских насеља.

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва у сарадњи са УН Тимом за људска права, у периоду март-септембар 2020.године, спровео је "Мапирање подстандардних ромских насеља према ризицима и приступу правима у доба COVID-19 пандемије"²⁵. Истраживањем је обухваћено укупно 702 подстандардна ромска насеља која се налазе на територији 94 ЈЛС у којима живи 167,975 људи. Прикупљени подаци обухватају приступ чистој води и канализацији, здравствене ризике у датом епидемиолошком контексту, обављање делатности са повећаним здравственим ризицима, као и приступ струји и одрживим изворима прихода. Подаци су добијени од успостављених институционалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња на нивоу јединица локалне самоуправе и од представника организација цивилног друштва.

²⁰ ОЕБС, Основне карактеристике подстандардних ромских насеља у Србији. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији, 2015, <http://www.osce.org/sr/serbia/159746?download=true>

²¹ УНХСНР и Комесаријат за избеглице Републике Србије, Процена потреба интерно расељених лица у Републици Србији, Београд, 2011.

²² Ревидирана стратегија, 49 стр.

²³ Извештај „Положај осетљивих група у процесу приступања Републике Србије Европској унији Преглед стања: Положај Рома и Ромкиња“, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе републике Србије, 2021. године

²⁴ МIСS 6 – Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у Србији за 2019. годину, Републички завод за статистику и УНИЦЕФ

²⁵ https://serbia.un.org/sites/default/files/2021-02/Mapiranje_podstandardnih_romskih_naselja_SRB_web.pdf

Број ЈЛС на чијој територији се налазе подстандардна ромска насеља која немају приступ чистој води или је тај приступ нерегуларан	51ЈЛС/159 насеља
Број ЈЛС на чијој територији се налазе подстандардна ромска насеља која немају приступ електричној енергији или је тај приступ нерегуларан	35ЈЛС /64 насеља
Број ЈЛС на чијој територији се налазе подстандардна ромска насеља која немају приступ канализационој мрежи или је тај приступ нерегуларан	82 ЈЛС /457 насеља
Број ЈЛС на чијој територији се налазе подстандардна ромска насеља која немају приступ чистој води, електричној енергији нити канализационој мрежи или је тај приступ нерегуларан	13 ЈЛС/44 насеља

Извор: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва у сарадњи са УН Тимом за људска права

Наведени услови живота Рома и Ромкиња у подстандардним ромским насељима као и лошији услови живота Рома уопште, за последицу имају наглашен утицај на искљученост из уобичајених друштвених токова у локалној заједници као и на животни век Рома и Ромкиња.

Запошљавање

Један од услова за успешну интеграцију Рома јесте економско оснаживање и запошљавање, односно стварање бољих услова за повећање запошљивости. Отежана запошљивост и приступ тржишту рада код радно способних, назапслених лица ромске националности је условљена изразито неповољном образовном структуром, недостатком мотивације за укључивање у формално тржиште рада, недостатком радног искуства, вештина и неопходних знања, недостатком личних докумената и др. Такође, често можемо говорити и о вишеструко угроженим подгрупама у оквиру ромске популације (Ромкиње, ОСИ, интерно расељена лица и сл.) што додатно усложњава већ ионако лошију стартну позицију ових лица на тржишту рада. Код дела ромске популације постоји и проблем недовољног познавања српског језика те језичка баријера свакако отежава приступ информацијама, правовременој обавештености и сл. Када је у питању директно запошљавање Рома, свакако треба нагласити и изражену дискриминацију и стереотипе.

Имајући у виду законске одредбе које се односе на забрану дискриминације приликом тражења посла и запошљавања, изјашњавање према националности или етничкој припадности није обавезно и базира се искључиво на изјави коју даје лица приликом пријаве на евиденцију НСЗ. Управо је то и разлог неадекватних и нереалних података и процена о радно способним лицима ромске националности која су обухваћена евиденцијом Националне службе за запошљавање. Поред тога, Роми су традиционално најчешће ангажовани на пословима који припадају „сивој зони“ те често остају „невидљиви“ на тржишту рада и у систему генерално.

И поред одређених програма којима се дају субвенције за запошљавање које нуди Национална служба за запошљавање и друге институције које се баве интеграцијом ромске популације, још увек се мали број Рома и Ромкиња формално запошљава. *Табела 6.*

Као што је већ напоменуто, већини радно способних припадника ромске националности недостаје адекватан степен образовања као предуслов за активно учешће на тржишту рада те се континуирано ради на подизању мотивације за укључивање лица у Функционално основно образовање одраслих. Писменост и барем завршено основно образовање су свакако основа за адекватан одговор на елементарне потребе данашњег тржишта рада.

Табела бр. 6 Најчешћа радна ангажовања Рома

Најчешћа радна ангажовања, занимања Рома	%
чистачи, помоћни радници и сакупљачи секундарних сировима	59

возачи и занатлије	10,8
пољопривредници	9,9
продавци	8,9
грађевински радници	6,9
ноћни чувари и конобари	2,6
ументици	1,5

Извор: Републички завод за статистику, 2011. Година

Роми и Ромкиње су најчешће ангажовани на пословима сакупљања и управљања отпадом, сезонским пословима у пољопривреди и грађевинарству, трговини на пијацама, као музичари, на одржавању јавних површина и сл. Због ниског образованог статуса Роми најчешће обављају најтеже и најмање плаћене послове.

Табела бр. 7 Роми на евиденцији НСЗ 2015-2019

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
	Број лица, годишњи просек				
Незапослена лица	743.158	713.153	650.573	583.099	529.508
Роми	22.437	25.126	26.537	26.099	26.266
Учешће у укупном незапослених, % броју	3,0	3,5	4,1	4,5	5,0

Извор: Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022. до 2030.

Табела бр. 8 Незапосленост и запошљавање са евиденције НСЗ лица ромске националности

Незапосленост и запошљавање са евиденције нсз, лица ромске националности	Незапослена лица на евиденцији НСЗ стање на дан 30.11. 2021. године		Број случајева запошљавања у периоду од 01.01.-30.11.2021. године	
	УКУПНО	ЖЕНЕ	УКУПНО	ЖЕНЕ
	I КС	24.889	13.098	3.360
II КС	393	142	134	49
III КС	1.713	542	1.212	398
IV КС	1.044	502	1.062	543
V КС	16	2	15	1
VI - 1 КС	37	20	56	36
VI - 2 КС	54	35	86	52
VII - 1 КС	105	48	196	98
VII - 2 КС	2	0	1	0
VIII КС	1	1	3	1
Укупно	28.254	14.390	6.125	2.589

15 - 19 година	1.739	870	469	144
20 - 24 године	2.739	1.418	937	332
25 - 29 година	3.257	1.647	934	389
30 - 34 године	3.484	1.821	781	345
35 - 39 година	3.365	1.760	773	377
40 - 44 године	3.446	1.821	701	348
45 - 49 година	3.241	1.721	640	311
50 - 54 године	2.863	1.434	407	184
55 - 59 година	2.412	1.151	307	119
Укупно	28.254	14.390	6.125	2.589

Извор: Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022. до 2030.

Ниска стопа економске активности, представља последицу друштвено-економске запостављености ове заједнице, економске културе, изразитих политичких баријера у запошљавању. Када се налазе на тржишту радне снаге, раде најтеже и најопасније послове по најнижој цени. Сакупљачи секундарних сировина чине једну од најексплоатисанијих група радника, са најнижом ценом рада.

Дакле, промене у економским структурама ромског становништва у односу на укупно становништво нису се одвијале истим смером и интензитетом. Повећање удела неактивног, пре свега издржаваног становништва, представља негативну компоненту економског просперитета која утиче и на одређивање социјалног положај Рома и Ромкиња.

У том смислу треба поменути да је 2011. године у Републици Србији на 100 активних било 147 неактивних становника, док је код Рома и Ромкиња на 100 активних било 257 неактивних (пре свега издржаваних) лица.²⁶ Како се у активно становништво убрајају лица која обављају занимање и незапослена лица (лица која су некада радила и лица која активно траже посао).

Треба скренути пажњу на то да од укупно активних Рома и Ромкиња, њих 59% чине незапослена лица, што је знатно изнад националног просека који износи 22,4%.

Табела бр. 9 Укупно становништво и Роми у Републици Србији према економској активности, 2002-2011. године

Становништво Србије					Роми			
Година	Укупно	Активни	Нективни	Активни који обављају занимање	Укупно Становништво	Активни	Неактивни	Активни који обављају занимање
2002.	7.498.001	3.415.546	4.082.455	2.642.987	108.193	35.468	72.725	18.708
%	100	45,6	54,4	77,4	100	32,8	67,2	52,7
2011.	7.186.862	2.971.220	4.215.642	2.304.628	147.604	41.237	106.367	16.887
%	100	41,3	58,7	77,6	100	27,9	72,1	41,0

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији Роми у Србији²⁷

Уочљива је полна диференцијација код активних Рома и Ромкиња који обављају занимање, јер мушкарци чине 77,5%, а жене 22,5%, што представља знатну разлику у односу на национални ниво, где

²⁶ Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији, РОМИ У СРБИЈИ; Проф. др Светлана Радовановић, Доц. др Александар Кнежевић, <https://pod2.stat.gov.rs/Objavljenepublikacije/Popis2011/Romi.pdf>

²⁷ <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154002.pdf>

мушкарци чине 57,9%, а жене 42,1% од укупно активних који обављају занимање. У том смислу треба поменути да су раније ступање у брак, рађање и матерински статус, као и ниво образовања, значајнији чиниоци женске активности, као и да специфичне особености положаја жена представљају један од важнијих узрока толиких разлика у нивоима економске активности Ромкиња и осталог женског становништва

Републике Србије. Најзад, према подацима о економској активности Рома и Ромкиња у Републици Србији може се закључити да је у међупописном периоду значајно опао проценат запослених Рома и Ромкиња и то за 5,95%. Реч је о статистички значајним разликама које указују на то да је у условима када је донета прва Стратегија о унапређењу положаја Рома и Ромкиња којом су, поред осталог, биле предвиђене и мере активне политике запошљавања Рома и Ромкиња, њихов положај погоршан. О економској немоћи говоре и подаци који указују на то да више од једне четвртине (27,6%) од укупног броја ромских домаћинстава своје приходе остварује преко социјалних примања.²⁸

Последица радног неангажовање Рома у Србији

Радно неагажовање једне заједнице, има индиректну последице на буџет државе. Не улазимо у разлоге вишедеценијске запостављености ромске популације у области активног радног ангажовања. Истраживања које је 2010. године урадио Одељење за развој људских потенцијала за Европу и Централну Азију Свестке банке за Чешку, Румунију, Бугарску и Србију и објављено је под називом *Економска цена искључености Рома* говори управо о ефектима радног неангажовања лица припадника ромске заједнице.

Роми су можда највећа транс-национална мањина у Европи, која такође спада у једну од најсиромашнијих националних мањина у Европи, често искључивану са формалног тржишта рада. Највећем броју Рома радно способног узраста недостаје образовање неопходно за успешно укључење на тржиште рада. Због таквог стања, европске државе губе стотине милиона евра годишње путем губитака у продуктивности и фискалним доприносима. Доња граница процене годишњих губитака у продуктивности у Србији креће се од 231 милион евра. Доња граница годишњих фискалних губитака у Србији креће се од 58 милиона евра.²⁹

Здравствена заштита

Актуелне процене здравственог стања Рома и Ромкиња су непотпуне и недовољне а подаци се не прикупљају на плански и систематизован начин нити по етничкој припадности. Евидентна је веза између квалитета живота и здравља Рома и Ромкиња с обзиром да они у односу на општу популацију живе у знатно лошијим условима становања.

Према Попису становништва 2011. године, Роми и Ромкиње чине око 2,1% становништва у Србији (49% жене) и препознати су као једна од најугроженијих група по степену друштвене искључености и стопе сиромаштва. Општи демографски подаци указују на то да су Роми младо становништво (више од 50% Рома и Ромкиња је млађе од 25 година), али и на то да је смртност код ове популације виша него код осталих етничких група – просечно трајање живота је 12 година краће у поређењу са просеком у Републици Србији³⁰.

Потпуни обухват вакцинацијом деце из опште популације до навршених 12 месеци је 87%, узраста од 12-23 месеци је 89%, а узраста од 24-35 месеци је 81%. Код деце ромске националности ови проценти су 58%, 70% и 63%, што указује на још увек мањи обухват деце ромске националности вакцинацијом, иако се обухват деце до годину дана старости побољшао.³¹

Што се тиче репродуктивног здравља, фертилитет код Ромкиња износи 3,5%, док код опште популације је 1,6%. Стопа рађања у популацији адолесценткиња узраста од 15 до 19 је 163 на 1000 код Ромкиња, где се бележи пораст, а 12 у општој популацији, где се бележи пад. Око 62% жена у општој популацији користи контрацепцију, што је код Ромкиња слично са 60%. Међутим, проценат жена узраста од 15 до 49 година које су имале индуковани абортус у општој популацији је 11%, док је код Ромкиња 28%. Скоро све жене, како из опште тако и из ромске популације се порађају у здравственим институцијама.

²⁸ Стратегију за социјално укључивање рома и ромкиња у Републици србији за период од 2016. до 2025. године

²⁹ <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2010/04/14/world-bank-alerts-european-governments-steep-economic-costs-roma-exclusion.print>

³⁰ Миросинка Динкић, Косовка Огњеновић, Siobhan McClelland, Анализа утицаја мера здравствене политике на доступност здравствене заштите ромској популацији, Тим Владе Републике Србије за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва., Београд, 2009.

³¹ Доступно на: <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/mics6-istrazivanje-visestrukih-pokazatelja-za-2019-godinu>

Процент жена узроста од 15 до 49 година које су ступиле у брак пре навршених 15 година код опште популације је око 1%, док код Ромкиња чак 16%.³²

Имајући у виду услове живота и неповољан образовни и економски статус Рома и Ромкиња, период епидемије изазване Корона вирусом је додатно усложнио и повећао ризик од социјалне искључености и дискриминације нарочито у најсиромашнијим слојевима ромске заједнице.

Важно је нагласити значај рада здравствених медијаторки, у области подизања нивоа здравствене заштите Рома и Ромкиња. Њихов рад је усмерен на директан контакт са припадницима ромске заједнице пружајући им помоћ у приступу здравственим установама, информацијама о здравственој превенцији и свим осталим релевантним информацијама из те области али и шире. У Републици Србији је укупно ангажовано 85 медијаторки у 70 општина. Укупан број ангажованих здравствених медијаторки у 116 ЈЛС које су унеле податке за 2020. годину је 58. Остварен је контакт са 1108 трудница, вакцинисано је 1577 - деце, преко 800 лица је упућено у КОВИД амбуланте. Уз подршку Црвеног крста дистрибуиране су заштитне маске за здравствене медијаторке које је обезбедио Уницеф. Савет за здравље формиран је у 104 ЈЛС, а чланови/ице ромске националности заступљени су у 11 Савета за здравље.³³

Статус здравствених медијаторки у систему здравства још увек није у потпуности решен.

Социјална заштита

Социјална заштита има велики утицај на унапређење положаја Рома и Ромкиња и њихову друштвену укљученост. Обезбеђивање елементарних егзистенцијалних потреба претставља основу за остављавање права на образовање, здравље и запошљавање.

Као један од основних проблема у приступу социјалној заштити Рома и Ромкиња је свакако прикупљање документације и административна процедура која ниско образованим, често маргинализованим припадницима ромске заједнице претставља огромну баријеру. Приступ информацијама, благовремено и тачно информисање као и мањак новчаних средстава којима припадници ромске заједнице располажу додатно отежава остваривање права из ове области. У систему социјалне и дечије заштите новчана средства намењена сиромашнима су социјална помоћ, дечији додатак и једнократна помоћ.

Подаци из Истраживања³⁴ вишеструких показатеља о положају жена и деце у Србији за 2019. годину (MICS 6) указују да пет од шест ромских домаћинстава (83%) живи у условима изражене материјалне депривације (3 или више фактора материјалне депривације). Сва домаћинства у ромским насељима су чула бар за једно новчано социјално давање, док 84% користи неко од њих. Стопа обухвата угрожене ромске популације новчаном социјалном помоћи доста је значајна. У ромским насељима је 2019. свако друго домаћинство примало новчану социјалну помоћ, 61% прима дечији додатак, а 6% је примило једнократну помоћ. Највећи проценат деце која примају дечији додатак је из ромских домаћинстава која су материјално депривирана по 3 или више основа (77 %), док из домаћинстава која нису депривирана или су депривирана по једном основу дечији додатак прима њих 64 %. Од оних који нису поднели захтев за дечији додатак, у највећем броју домаћинстава (72 %) родитељи се нису пријавили јер су или знали да не испуњавају услове или им је то усмено речено. За 11 % родитеља деце ромске националности речено је да је административна процедура превише компликована, односно прескупа. За преко 8 % деце из најсиромашнијих домаћинстава у ромским насељима испитаници нису знали како да поднесу пријаву. Више од половине чланова домаћинстава старости 5–24 године који похађају основно образовање или више нивое образовања примило је током школске 2019/2020. године субвенцију за обданиште, стипендију, кредит за школовање или неку другу врсту материјалне помоћи за школовање.

Досадашња истраживања³⁵ су показала да се запослење корисника новчане социјалне помоћи у формалном сектору исплати за појединца и породице без деце. Породице са децом, поготово једнородитељске, добијају нешто већу подршку кроз социјална давања, па су подстицаји да се прихвати запослење мањи. Ако се поред социјалних давања урачуна и зарада која може да се оствари у неформалном

³² Доступно на: <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/mics6-istrazivanje-visestrukih-pokazatelja-za-2019-godinu>

³³ https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2021/05/Pregled_podataka_gradova_i_opstina_o_merama_za_socijalno_ukljucivanje_Roma_i_Romkinja_u_2020.pdf

³⁴ MICS 6 – Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у Србији за 2019. годину, Републички завод за статистику и УНИЦЕФ

³⁵ Истраживање Центра за социјални политику и ГИЗ „Механизми за укључивање у формалном тржиште Рада корисника новчане социјалне помоћи“, Доступно на: <https://www.giz.de/en/downloads/giz-sr-istrazivanje-o-mehanizmima-za-ukljucivanje-u-formalno.pdf>, посећено 16.11.2021. године

сектору, подстицаји се губе, а породица са децом су чак у бољој позицији ако су сви одрасли чланови незапослени. Ово истраживање констатује да стање у Србији није такво да постоји могућност подстицања запошљавања кроз смањење социјалних помоћи. Новчана социјална помоћ (НСП), чак ни збирно посматрано, заједно са дечијим додатком, не омогућава излазак из сиромаштва.

Постојећи Закон о социјалној заштити је недоречен у области остваривања права на новчану социјалну помоћ. На основу Члана 2. Уредбе³⁶ за остваривање права на новчану социјалну помоћ узимају се у обзир примања и приходи појединца и породице и тумачи се лоше по потенцијалног корисника те му онемогућава повратак у систем социјалне заштите након престанка радног односа.

Култура

Културне вредности су за сваку заједницу основа за очување идентитета. То правило важи и за ромску заједницу која је мање позната широј јавности. Вредности које ромска заједница негује се могу сврстати у више група: потпуна породица, групна солидарност, Романи Крисс - ромски суд, култ чистоће, ромски језик, принцип „важније је бити но имати“, култ деце и старих, принцип вечне садашњости. Унутар научних кругова и међународне заједнице се дебатовало на тему обих принципа. Појам који сажима све ове карактеристике је *Романипе* или *Романипен*. Неки аутори овај појам преводе као *ромство* или *ромскост*, а односи се на културни идентитет Рома. Ова тема је била на дневном реду састанка у Савету Европе 2003. године. Осман Балић, директор УГ „Јуром центра“ из Ниша је истакао да је на том заседању постигнут консензус да су ових 10 принципа-елемената „најмањи заједнички садржалац за врло дисперзиван, специфичан и хетероген народ“.

Роми и други стручњаци из света и Европе више година разматрају шта се све може убројити у Романипен, односно које су то културне карактеристике или обележја који би важила за све Роме света. Социолог и ромолог Драгољуб Б. Ђорђевић сматра да постоји пуно недоумица јер је ромска заједница хетерогена те су присутна различита мишљења и тешко их је усагласити. Без културе као начина живота -ништа није могуће остварити. Систем ромских институција културе у Србији, којих је јако мало, требало би да новом Стратегијом доживе суштинске промене. Потребно је да се формирају културне институције, установе, центри широм Србије. Културна администрација треба да буде кључни актер у повезивању локалног становништва, умрежавању на локалном, регионалном и међународном нивоу. Постојећи образовни систем није довољно фокусиран на практична знања и вештине и зато се јавља потреба за програмима професионалног развоја и даљег образовања јавне администрације, менаџера и оператера у области културе. Циљ је да се развије систем који ће усвојити европске и светске стандарде у сектору културе.

Ромска заједница има потребу за културним центрима који ће омогућити промоцију културних вредности Рома, очување националног и културног идентитета и биће подршка програмима који су усмерени на социјалну инклузију.

Ромска заједница у Суботици

На територији Града Суботице, на основу Пописа становништва из 2011. године, 2959 особа изјаснило се да су припадници ромске националне мањине (1492 мушкараца и 1467 жена). На основу процене удружења грађана Едукативни центар Рома, на територији Суботице живи између 3.500 и 4.000 припадника ромске националне мањине.

Табела бр. 10 Старосна структура грађана ромске националности у Суботици

Године	Мушко	Женско
0-4	187	213
5-9	213	227
10-14	181	162
15-19	145	144
20-24	142	122
25-29	106	99
30-34	111	104

³⁶ Уредба о примањима и приходима који су од утицаја на остваривање права на новчану социјалну помоћ у "Службеном гласнику РС", бр. 36/2011 од 27.5.2011. године

35-39	81	88
40-44	71	61
45-49	65	73
50-54	66	60
55-59	50	47
60-64	39	26
65-69	22	15
70-74	7	16
75-79	3	9
80 +	3	1

Извор: „База података за праћење мера за инклузију Рома“, Републички завод за статистику, <http://www.inkluzijaroma.stat.gov.rs>

Образовање

Стратегија развоја образовања у Србији до 2030.³⁷ године усмерена је на развој квалитета образовања. Она истиче уважавање и јачање инклузивног приступа у образовању, пружање системске подршке ученицима нарочито онима који долазе из нестимулативних средина и осетљивих друштвених група. Образовање је приоритет и основа за развој Србије па је и самим тим истакнута област у социјалној инклузији Рома. Квалитетно и доступно образовање је циљ којим тежимо. Одговорима на изазове интеграције, инклузије, иновације у складу са потребама креирамо услове за пуно друштвено укључивање ромске заједнице.

Град Суботица преко Градског већа за област образовање и културу, ресорних секретаријата и тимова настоји да сваком детету, младој особи обезбеди квалитетно образовање и постизање његовог пуног потенцијала.

На територији Града Суботице делују и приватне васпитно-образовне предшколске установе и образовно-васпитне установе, средње школе, факултети.

Табела бр.11 Образовне установе (државне)

Образовне установе	Број	Оснивач/надлежност
Предшколска установа	1	Град Суботица
Основна школа	22	Влада Републике Србије
Средња школа	11	Аутономна Покрајине Војводине
Висока школа	2	Универзитет у Новом Саду
Факултет	3	Универзит у Новом Саду

Предшколско образовање

Предшколска установа "Наша радост" је јавна установа чији је оснивач Град Суботица. На територији града и околине у свом саставу има 55 објеката на са 193 васпитних група. Установа има 3 педагошке јединице, а рад се одвија на српском, мађарском и хрватском језику.

Табела бр.12 Укупан број деце у ПУ „Наша радост“ школске 2021/22. године

Школска година	Укупан број деце
2019/2020.	4324
2020/2021.	4213
2021/2022.	4430

³⁷ Стратегија развоја образовања у Србији до 2030. , „Службени гласник РС“, број 63/21.

Време боравка деце у полудневном боравку је 5 сати, један сат дуже од Законом³⁹ прописаног. Предвиђено је да се деца у целодневном боравку могу најдуже задржати 11 сати. У зависности од просторних могућности полудневни боравак је организован у преподневним или поподневним часовима.

Табела бр. 13 Број деце у ПУ „Наша радост“ у односу на програм

Школска година	Јасле(0-3 године)		Вртић(3 до 5,5 године)		Припремни предшколски програм (5,5 до поласка у школу)	
	укупан број деце	ромска деца	укупан број деце	ромска деца	укупан број деце	ромска деца
2020 – 2021.	820	0	2961	9	474	39

Извор: ПУ “Наша радост“

Са децом узраста од 0 до 7 година раде:

- у јасленим групама 46 медицинске сестре и 38 сестара васпитача,
- са децом узраста од 3 до 5,5 година у вртићким групама ради 232 васпитача
- са децом у ППП ради 31 васпитача
- у забавишним групама у полудневном боравку укључена су 2 педагошка асистента

Током школске 2020/21. године ИОП-ом су обухваћена 23 детета. Међу њима нема Рома.

Табела бр. 14. Бројчани приказ деце у односу на васпитно-образовни програм у ПУ „Наша радост“

Васпитно-образовни програм	Број деце	
	Школска 2019/20. година	Школска 2020/21. година
Сва деца у целодневном боравку	/	3781
Роми у целодневном боравку	7	9
Сва деца у полудневном боравку	/	474
Деца ромске националне мањине у полудневном боравку	87	39

Извор: ПУ “Наша радост“

На основу прикупљених података у сврху израде овог документа дошли смо до сазнања да испитаници сматрају да просторни капацитети тренутно нису довољни и адекватни за масовно спровођење Члана 13. Закона о предшколском васпитању и образовању према коме „приоритет за упис имају деца из осетљивих друштвених група.“

Иако се васпитно - образовни програми реализују у већ изнајмљеним објектима препоручује се издвајање више средстава за закуп или изградњу нових објеката који ће задовољити просторне потребе и бити довољно близу.

Удео деце ромске националности у односу на сву децу су јасни показаели потребе за појачаном мером укључивања ромске деце у васпитно-образовне програме. План укључивања деце ромске националности у предшколске установе морао би се састојати од следећих компоненти: ране стимулације, реализација различитих програма мотивације родитеља да уписују своју децу, проширивање/обезбеђивање простора за пружање услуге предшколске установе.

³⁸ <https://www.nasaradost.edu.rs/>

³⁹ Закон о предшколском васпитању и образовању,

Табела бр. 15 Број ученика припадника ромске националне мањине у основним школама на територији Града Суботице

школска година	разред								М	Ж	Укупно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII			
2019 – 2020.	114	95	101	144	106	75	72	45	377	75	752
2020 – 2021.	92	104	98	115	139	89	63	66	397	340	737
2021 – 2022.	91	84	104	103	112	117	82	52	/	/	745

Извор : Секретаријат за друштвене делатности Града Суботице

Утисак испитаника је да се велики део проблема у укључивању ромске деце у основну школу може свести на однос њихових родитеља према образовању. Један део сматра да родитељи ромске националности махом редовно прате образовни процес њихове деце, док други се изјаснио да без обзира на облик ангажмана родитеља он ипак није довољан.

У предметној настави уочава се потреба ниво индивидуалног посвећивања ученицима као што је у разредној настави. Техничке природе, разумевање језика наставе (српског, мађарског језика) често отежавају адаптацију, редовно учешће и успешно завршавање основне школе.

Неповољна епидемиолошка ситуација је у свакодневној рутини живота захтевала брзе промене, дигиталну писменост, знања, трансверзалне вештине.

Можемо да закључимо да је било и још увек оваква ситуација захтева унапређивање родитељских капацитета за препознавање и одговоре на основне потребе детета како би сузбили неуспех и ризик од осипања деце из образовног система.

Уочава се велика хомогеност међу основним школама у предузимању превентивних или интервентних мера. Већина школа почиње да примењује индивидуални приступ при пружању подршке у савладавању градива.

У циљу постизања бољег школског успеха ученика на територији Града Суботице ради пет педагошких асистената у 4 основне школе. Педагошки асистенти пружају подршку деци, наставницима, стручним сарадницима и родитељима, међусобно сарађују па и са институцијама, организацијама, здравственом медијаторком, координаторима како би ублажили или отклонили ометајуће факторе у школовању Рома и Ромкиња.

Поред школског успеха и преласка на виши образовни ниво честа је борба запослених са напуштањем образовног система. У овим ситуацијама школе се служе стратегијама строгог праћења изостанака, обавештавањем и разговорима са родитељима, израдом плана подршке и сарадњом са центром за социјални рад. У протеклих 5 година било је случаја ступања у дечји брак. Школе су ступиле у контакт са надлежним институцијама, представницима ромске заједнице, ромским ОЦД и Центром за заштиту жртава трговине људима. У већини случајева ученици су враћени у школске клупе и завршили су основну школу.

Саме школе препознају потребу за новим решењима, интензивирањем постојећих: укључивањем додатног броја педагошких асистената, препоручују мањи број ученика у одељњима, већи број радионица за ученике, квалитетнију сарадњу са родитељима, различите ваннаставне активности, секција, манифестација, обележавања значајних датума за све ученике у којима би учествовали сви ученици и развијали вештине за сарадњу, постизали циљеве групе. Испитаници, представници школа, препоручују и обуку наставника за рад по савременим активним методама учења.

У периоду од 2019-2021. године Град је реализовао пројекат под називом „Интеркултурализам и антидискриминација“ програм ИПА 2016 „ЕУ подршка инклузији Рома – оснаживање локалних заједница за укључивање Рома финансиран од стране Европске Уније, а спроведен од стране Сталне конференције градова и оптина. Главни циљ пројекта је био борба против дискриминације и промоција ромске популације у Граду Суботица. Партнер у реализацији пројекта је било УГ „Едукативни центар Рома“ из Суботице.

Школе се одазивају на конкурсе и радо учествују у пројектним активностима као партнери организацијама, фондацијама које делују унутар Србије па и ван ње.

Средње образовање

Испитаници, представници средњих школа, изјављују да су потешкоће ученика ромске националне мањине при упису и похађању средње школе идентични онима са којима се суочавају друга деца. Недовољан ниво предзнања, велики број неоправданих изостанака и недовољна подршка и сарадња са родитељима су излистане препреке наставника у раду са ученицима Ромима и Ромкињама.

Последњих година уочава се већа повезаност и квалитетнија сарадња између основних и средњих школа у области размене информација од значаја за рад са ученицима. У највећој мери сарадња се огледа у програмима професионалне оријентације-посете школама, сајам образовања. Сваки родитељ је питан и има слободу да се изјасни да ли жели да користи афирмативну меру уписа у средњу школу. Просек ученика који попуни листу жеља и упише се у средњу школу је променљив током школских година, а креће се од 65% до 80% Рома и Ромкиња осмих разреда.⁴⁰ Најчешће уписани профили на листи жеља код осмака Рома и Ромкиња су били: медицинска сестра – техничар (мин.број бодова 75,16) код девојчица, а код дечака - возач моторних возила (мин.број бодова 56,01), кувар (мин.број бодова 68,74)

Табела бр. 16 Број ученика припадника ромске националне мањине усредњим школама на територији Града Суботице

школска година	Разред				м	ж	Укупно
	I	II	III	IV			
2019 – 2020.	44	25	25	10	60	44	104
2020 – 2021.	33	24	27	13	60	44	97
2021 – 2022.	32	13	12	7	/	/	52

Извор : Секретаријат за друштвене делатности Града Суботице

Једногласно се слажу представници основних и средњих школа да је потребно унапредити комуникацију и сарадњу те да је потребно консултативно тело које би се бавило наведеним проблемима – боља припрема за средњешколски систем, остваривање боље комуникације са родитељима ромских ученика те да и додатне едукације о индивидуализацији у настави могу бити од велике користи.

Становање

На територији града Суботице већи део ромске заједнице живи са већинском становништвом. У ромским насељима Халас (Слика 5) и Халадаш (Слика 9) који се налазе на територији МЗ Чантавир, живи 7,4% припадника домицилних Ромске и Ромкиња (од укупног званичног броја становника тог места). Куће су изграђене од мешаног материјала (черпића и цигле) и преко 50% објеката има потребу за адаптацијом крова. Због недостатка хоризонталне изолације, неодржавања куће су влажне, мемљиве и склоне самоурушавању. Становници који у њима живе најчешће оболевају од незаразних респираторних болести.⁴¹

За покривање кровова користи се нестандартна грађа јер друга не би била у могућности да поднесе налете ветра. На 80% ових стамбених објеката није грађен забат да би спречили урушавање кућа. Овакав систем градње крова омогућава да при јачим временским непогодама, ветар несметано прође кроз таван и не нанесе већу штету објекту. Због недостатка материјалних средстава, становници ових кућа, при градњи прибегавају импровизацији.

⁴⁰ Процена педагошких асистената основних школа у Суботици

⁴¹ Извор: координатор за ромска питања Града Суботице

Табела бр. 17 Територије са већим процентом Рома и Ромкиња на територији Града Суботице

Територијална припадност	Насеље / Мз	Број	
Домицилно	Халас (ромско насеље)	69 (од тога 36-оро деце)	
	Халадаш(ромско насеље)	81(од тога 49 деце)	
	Чантавир(без ромских насеља)	152(од тога 48-оро деце)	
Домицилно	МЗ Пешчара и МЗ Зорка МЗ Мали Бајмок МЗ Гат МЗ Ново Село МЗ Бајмок МЗ Центар I, II, III	850	Процена
Интерно расељени		1200	
Особе пореклом из Македоније		150	
Сезонски радници		150	
		240	
Повратници из ЕУ земаља	250	80	

Извор: Удружење грађана Едукативни центар Рома

Табела бр. 18 Бројно стање Рома у ромским насељима у МЗ Чантавир

Р. бр	Ромсконасеље	Број становника	Број стамбенихобјеката	Број критичних стамбених објеката
1.	Халас	39	8	8
2.	Халадаш	179	47	20
3.	Укупно	218	55	28

Извор: Удружење грађана Едукативни центар Рома, август 2022.

Слика бр. 5 Ромско насеље Халас у МЗ Чантавир

Слика бр. 6 Насеље Халас

Слика бр. 7 Распоред кућа у насељу Халас

Слика бр. 8 Атмосфера у насељу Халас

Слика бр. 9 Насеље Халадаш у МЗ Чантавир

Слике бр. 10 и 11 Куће у насељу Халадаш

је у подстандардним насељима Халас и Халадаш реализовано више активности које се односе на унапређење становања:

- У насељу Халадаш је изграђена пешачка стаза *Слика 12*.

Слика бр. 12 Изграђена пешачка стаза у насељу Халадаш

Рукавац реке Чик је очишћен од отпада и барског биља и то је омогућило бољи оток атмосферске воде из насеља *Слике бр. 13 и 14.*

Слике бр. 13 и 14 Зарасло корито реке Чик са барским биљкама и коровом у Халадашу

Слика бр. 15 и 16 Очишћено корито реке Чик са барским биљкама и коровом у Халадашу

- Установљено је континуирано одношење смећа из насеља Халаса *Слика бр. 17 и 18.*

Слике бр.17 и 18 Неочишћен Халас

Слике бр.19 и 20 Очишћено насеље Халас од вишегодишњег накупљеног отпада и корова

Слике бр. 21 и 22 Уређено и опремљено дечје игралиште

Запошљавање

За ромску популацију је област запошљавања и рада од суштинског значаја као начин борбе против сиромаштва и смањења социјалне депривације. Укључивање у формални свет рада је један од услова за повећање економске самосталности, личног и породичног стандарда, мењања ставова како код припадника ромске националности тако и код већинског становништва те смањења дискриминације у овој области.

Иако је у претходном периоду постигнут изванредан напредак у положају Рома на тржишту рада, неопходно је и даље усмеравање активности у правцу побољшања социо-економског положаја Рома.

Важно је напоменути да је обухват Рома евиденцијом Националне службе за запошљавање, Филијала Суботица и даље мали односно непрецизан, јер приликом пријављивања на евиденцију лице није у обавези да се изјасни према националној или етничкој припадности.

Већини радно способних Рома и Ромкиња недостаје адекватан степен образовања како би се активно укључили на тржиште рада и повећали своју конкурентност у односу на услове које савремено тржиште рада елементарно поставља. Због тога је укључивање лица која нису приступила основном образовању или га нису у потпуности завршила, у функционално основно образовање одраслих један од приоритета у раду са припадницима ромске националне мањине. Завршетак основне школе отвара врата за похађање различитих обука, укључивање у програме додатног образовања и наставак образовања уопште.

Табела бр. 19 Учешће Рома и Ромкиња у ФООО

Година	Укупан број лица	Роми (ж/м)
2019.	9	1 (0 ж)
2020.	26	7 (2 ж)
2021.	30	9 (2 ж)

Извор: НСЗ-Филијала Суботица

Такође, још један од кључних разлога отежаном приступу тржишту рада код припадника ромске националности је пасивизација и генерацијска зависност од давања из система социјалне заштите. Када се томе придода и рад у „сивој зони“ тада слика изузетни ниске радне мотивације код ових лица постаје много јаснија. Такође, не постоје подаци о броју радно способних Рома и Ромкиња који су радно ангажовани ван формалног тржишта рада.

Роми и Ромкиње су најчешће укључени у послове везане за сакупљање секундарних сировина, у уређење и одржавање површина, као трговци на пијацама, сезонским пословима у пољопривреди и грађевинарству, као музичари и др.

Према подацима Националне службе за запошљавање, Филијала Суботица укупан број активних незапослених лица у Суботици на дан 31.12.2021. године је износио 4.113 (2.072 жене). Од тога су 330 (167 жене) лица припадници ромске националне мањине. Ови подаци су врло упитни, због личног избора појединаца о изјашњавању по националној и етичкој припадности. Претпоставља се да је наведени број далеко већи.

Табела бр. 20 Број лица ромске националности према степену образовања за 2019.,2020.,2022.

		Ук. број	I	II	III	IV	V	VI-1	VI-2	VII-1	VII-2
31.12.2019.	Укупно:	377	361	1	3	9	-	-	-	3	-
	Жене:	199	195	1	0	2	-	-	-	1	-
31.12.2020.	Укупно:	344	326	3	5	9	-	-	-	1	-
	Жене:	169	166	1	1	1	-	-	-	0	-
31.12.2021.	Укупно:	330	308	3	9	7	-	-	-	3	-
	Жене:	167	159	1	3	2	-	-	-	2	-

Извор: НСЗ –Филијала Суботица

Заступљеност Рома и Ромкиња на евиденцији НСЗ,ФилијалаСуботица према годинама старости

- 15-29 година 29%
- 30-39 година 26%
- 40-49 година 22%
- 50-59 година 16%
- 60-65 година 7%

Запошљавање Рома и Ромкиња

У току 2021. год. са евиденције НСЗ, Филијала Суботица запослила су се 36 лица ромске националности од чега су 15 биле жене. Тај број је дупло већи у односу на 2016.год. када је запослено 18 лица ромске националности од чега су 7 биле жене.

Посматрано према стручној спреми запослено је:

- у I и II степену 24 лица (11 жена)
- у III и IV степену 11 лица (3 жена)
- у VII степену 1 лице (1 жена)

Табела бр. 21 Укљученост лица ромске националности у мере активне политике запошљавања

Година	Назив програма/мере	Укупан број корисника	Укупно Рома	Бр. Ромкиња
2019.	Самозапошљавање	74	-	-
	Запошљавање из категорије теже запошљивих	100	10	4
	Јавни радови	46	1	1

Година	Назив програма/мере	Укупан број корисника	Укупно Рома	Бр. Ромкиња
2020.	Самозапошљавање	53	-	-
	Запошљавање из категорије теже запошљивих	54	2	0
	Јавни радови	43	1	1
2021.	Самозапошљавање	66	6	2
	Запошљавање из категорије теже запошљивих	75	15	3
	Јавни радови	30	1	0

Извор: НСЗ –Филијала Суботица

Приликом анализе података везаних за евиденцију НСЗ, Филијала Суботица као за запошљавање у опште, треба узети у обзир чињеницу да је у претходном периоду епидемија изазвана вирусом ковида имала значајну улогу на све сфере живота па тако и на запошљавање лица а нарочито лица из маргинализованих друштвених заједница.

Здравствена заштита

Грађани Суботице примарну и секундарну здравствену заштиту остварују у оквиру Дома здравља Суботица и Опште болнице Суботица, кровне здравствене институције на подручју Севернобачког округа и последњих година једна од водећих у увођењу нових технологија, медицинских дијагностичких процедура. Један од принципа рада болнице јесте брига о пацијентима и квалитет исхода лечења и нулта толеранција према свим облицима дискриминације уз уважавање свих права пацијената.⁴² Званичне евиденције у институцијама здравствене заштите не препознају кориснике према националној припадности. Због тога, у званичним статистикама и извештајима се о раду здравствених установа у Суботици, не појављују подаци који се односе на припаднике ромске заједнице. Међутим, при Дому здравља делује социјални радник и ромска здравствена медијаторка који, заједно са УГ „Едукативни центар Рома“ и УГ „Ачи“ као и координаторима, педагошким асистентима имају увид у потребе, здравствено стање ромских породица као и проблеме у остваривању права на здравствену заштиту и здравствено осигурање. Тим поводом у више наврата одржани су информативни састанци у ромским насељима и месним заједницама са већим процентом насељених Рома и Ромкиња на тему имунизације деце и одраслих, превенције раних бракова, о репродуктивном здрављу, начину остваривања права на новчану социјалну помоћ као и разлогу за престанак исте.

У извештају здравствене медијаторке *Слика 16.* наведено је да на годишњем нивоу она посети 250 породица, припадника ромске националне мањине. Током периода њеног ангажовања од марта 2018. асистирала је у изради 114 здравствених књижица и 8 личних карата. Сарадњом здравствене медијаторке, социјалног радника Дома здравља и педагошких асистената деца повратничких породица по Споразуму о реадмисији одлазе на заказане бесплатне лекарске прегледе. Током 2019. године медијаторка је учествовала у акцији вакцинације ромске деце у Чантавиру. Тада је било вакцинисано 32 детета. Медијаторка је била укључена у рад Кризног штаба Града Суботице када је уз подршку УГ, Црвеног крста Суботице, међународне заједнице поделио хуманитарне пакете са храном и средствима за хигијену. Током пандемије изазване Корона вирусом када је отежан приступ здравственој заштити медијаторка саветује, упућује, посредује, заказује термине и информише Роме и Ромкиње о актуелној ситуацији у амбулантама.

Најчешће препреке деце ромске националности у остваривању права на здравствену заштиту испитаници здравствених установа наводе: родитељи немају финансијска средства да дођу до установе, неоверене здравствене књижице, недовољна брига о здрављу код родитеља и код деце, миграције и недостатак лекарске документације. Уколико дете нема здравствену књижицу или је она неважећа оно се третира по хитном поступку или се као подршка укључује социјални радник Дома здравља те се лечење деце не наплаћује. Према искуствима здравствених радника Дома здравља у Суботици најчешћи здравствени проблеми су респираторне и цревне инфекције, веома слаб одзив на вакцинацију, неухрањеност, лакше повреде које се не лече, обољења коже због безусловног хигијенског становања, у

⁴² Стратегија Опште болнице Суботица 2019–2023. <https://bit.ly/3RosZMc>

мањој мери дечји бракови. У свакодневним контактима са корисницима здравствени радници су долазили до информација о постојању дечјих бракова. О њиховом постојању пријављују Центру за социјални рад, полицији, координатору и локалном Тиму за борбу против трговине људима.

Здравствени проблеми код жена Ромкиња се најчешће јављају као последица касног јављања лекарима тј. непросвећености превентивним прегледима. Најчешћа оболења Ромкиња су гинеколошке природе, плућне болести и хипертензија.

Обједињени из различитих области за време епидемије сви чланови Мобилног тима, у периоду бројних новина, били су у служби Ромима и Ромкињама, спремни за сва питања, савете и логистичку подршку.

Препоруке испитаника за унапређење здравља ромске популације на територији Града Суботице односе се на: превентиван рад у свим областима и на свим могућим местима (институцијама, организацијама, установама); увођење редовних контрола; организовање фестивала здравља, радионица, предавања, разговора у мањим групама и сл.

Слика бр. 23 Здравствена медијаторка у насељу

Социјална заштита

Роми и Ромкиње а нарочито они који припадају вишестуко рањивим подгрупама или они који долазе из руралних и неформалних насеља, често немају адекватан приступ социјалној заштити односно немају елементарне информације о начину остваривања ових права. Немогућност задовољавања основних егзистенцијалних потреба претставља баријеру остваривање других права (права на образовање, запошљавање, здравље и сл.).

Табела бр. 22 Подаци Центра за социјални рад Суботица за 2021.

	Укупан број корисника	Роми
Социјална новчана помоћ	3193	889
Једнократна новчана помоћ	1511	140
Изузетна новчана помоћ	6	1
Туђа нега и помоћ	746	50
Народна кухиња	1100	318
Пакети (прехранбени и хигијенски)	2160	378

Извор: ЦЗСР, Суботица

Центри за социјални рад је у обавези да води евиденцију о корисницима који су били у ризику од склапања децјег брака.

Табела бр. 23 Број склопљених децјих бракова у последње три године

	Укупан број корисника	Роми
2019.	3	2
2020.	4	2
2021.	3	2

Извор: ЦЗСР, Суботица

Према подацима за 2021.год. Центра за социјални рад Града Суботице, услугу социјалне новчане помоћи примило је 3193 лица од чега су 889 лица ромске националности. Једнократну новчану помоћ примило је укупно 1511 лица од чега су 140 Роми и Ромкиње.

Побољшање социјалног положаја Рома и Ромкиња морали би чинити вишеструки фактори – укључење Рома у образовни систем, и то уз редовно похађање наставе, у програме образовања за одрасле, затим активно тражење запослења, али и едукација лица о важности превентивних здравствених мера. Када се ради о лицима старијим од 65 година, препоручује се давање социјалне новчане помоћи, једнократне новчане помоћи али и пакета са храном и огревом.

Запажена је потреба предузимања низа активности у правцу оснаживања ромске популације да уз подршку локалне заједнице сами могу да решавају разне проблеме са којима се сусрећу у животу на бржи ефикаснији и јефтинији начин. То је процес који траје и који ће увек изнова добијати нове облике и садржаје кроз напоре, пре свега локалне заједнице, да се побољша живот Рома па тиме и читаве заједнице.

Култура

У Суботици се музиком као породичним занимањем бави више породица. Најчешће се препознају по презименима: Николић, Курина, Јовановић, Лакатош, Веребеш, Јонаш, Димовић, Петровић, Владисављевић, Владислав, Димић, Асан, Јахић...Професионални однос према послу обезбедио им је континуирани рад, препознатљивост и углед у музичком свету као и локланој заједници. Суботички музичари су својим начином извођења музичких комада оплеменили просторе многих локала у земљи и иностранству. На тај начин су остали незванични амбасадори свог града.

У оквиру ROMASTED Програма, који је Града Суботице реализовао уз подршку Савета Европе, музичари су, поводом обележавања Свестког дана Рома, одржали концерт и припремили су изложбу фотографија на којима се види њихов рад. Том приликом су им биле уручене захвалнице. Изразили су потребу да имају свој простор у коме би могли да се окупљају, вежбају и припремају млађе генерације за бављењем овим послом.

У оквиру истог програма на јарболу Градске куће, када обележавамо Међународни дан Рома 2021. године је први пут постављена ромска застава. Од тада ромска застава се на тај дан сваке године виори над центром Суботице. На иницијативу Рома из МЗ Пешчара, 2022. године је, такође, постала пракса постављања ромске заставе.

Овим чином Градска управа прати потребе ромске заједнице и даје подршку у процесу социјалне инклузије.

У циљу очувања ромског језика, у школама, са већим процентом ромске деце у плану је увођење необавезног изборног предмета „Матерњи језик са елементима националне културе“. На овај начин ће се ромски језик прикључити осталим језицима који се у школама негују и чувају.

Писана реч на ромском језику је битна да би се сачувала прошлост али и да се забележе сва дешавања у заједници. Инфромисање на ромском језику путем радија, интерента или ТВ емисије је исказана потреба ромске заједнице у Суботици.

Локални механизми за подршку инклузије ромске заједнице на територији Града Суботице

Град Суботица има дугу традицију у успостављању међусекторке сарадње између релеватних институција и цивилног сектора за рад изградње амбијента за успешну инклузију Рома и Ромкиња.

На иницијативу Удружења грађана Едукативни центар Рома 2005. године је на територији МЗ Пешчара формиран неформални Савет ромских родитеља који је имао задатак да сарађује са образовним установама и заједницом. Изабрани чланови Савета родитеља су постали и активисти у МЗ Пешчара. У јануару 2017. године су одабрани нови чланови Савета ромских родитеља. Савет има 9 чланова. Руководство ОШ „Сечењи Иштван“ је прихватило ово тело као партнера у заједничком деловању на промоцији образовања као главног покретача промена у заједници.

Доласком расељених Рома и Ромкиња са Косова и Метохије, 2005. године се показала потреба за успостављањем квалитетних међуетничких односа међу грађанима који живе на територији МЗ Пешчара. На иницијативу Удружења грађана Едукативни центар Рома, МЗ Пешчара је формирала Одбор за међуетничке односе који је имао задатак успостављања међуетничког разумевања између грађана са ове територије. У ово тело су укључени представници Рома и Ромкиња, делегирани од стране заједнице. Ту активност су 9 еминантних грађана Европе, 2011. године уврстили у свој извештај „Living together: Combining diversity and freedom in 21st-century Europe“ као пример добре праксе из Србије. Документ је послат Комитету Министара Савета Европе.

2013. године је такав приступ рада у заједници ОСЦЕ одељење ОДИХИР уврстио у регионалном извештају под називом “Best Practices for Roma Integration project presents Regional Report on Anti-Discrimination and Participation of Roma in Local Decision-making” Исте године је Заштитник грађана међусекторски рад у МЗ Пешчари уврстио у свој извештај као пример добре праксе.

На територији Града Суботице делују три локална институционална инструмента који подржавају инклузију ромске заједнице:

1. Педагошки асистенти (ПА)

У образовним институцијама на територији Суботице ангажовано је 5 педагошких асистената у 4 ОШ и 2 у ПУ „Наша радост“.

Усвајањем Правилника о педагошком и андрагошком асистенту дефинисано је ангажовање педагошких асистената.⁴³ Педагошки асистенти пружају подршку и наставницима, васпитачима и стручним сарадницима, родитељима. Нормиран је рад педагошких асистената: школа може да ангажује педагошке асистенте када има најмање 20 ученика којима је потребна додатна подршка у образовању а пуну норму у раду остварује са 35 ученика ромске националне мањине.

2. Ромска здравствена медијаторка⁴⁴

На овој позицији је у оквиру Дома здравља Суботица ангажована једна особа од 2018. године. Здравствена медијаторка је у патронажној служби, она сарађује са здравственим радницима и сарадницима у дому здравља. Сарађује са центром за социјални рад, са филијалом РЗЗО, са локалном самоуправом. Здравствена медијаторка повезује здравствени систем и ромску популацију. Здравствена медијаторка има најмање завршену основу школу (највећи број медијаторки је са завршеном основном школом)

3. Координатор за инклузију Рома Града Суботице

Од октобра месеца 2014. године при локалној самоуправи Града Суботице, на овој позицији, ангажована је једна особа уговором о делу, а од децембра 2016. године и друга особа на основу уговора о повременим привременим пословима.

Послови координатора за ромска питања:

-пружа подршку локалној самоуправи Града Суботице у циљу утврђивања броја, социјалног статуса и приоритетних проблема локалне ромске заједнице у Граду Суботици,

⁴³ „Сл. гласник РС“, бр. 87/2019

⁴⁴ Маја 2008. године у сарадњи са ОЕБС-ом Министарство здравља Р. Србије покрене пројекат “Здравствени медијатор”.

-прикупља и анализира податке о социо-економским потребама, као основ за израду и праћење локалних стратешких докумената у вези са инклузијом Рома и Ромкиња

-координира и посредује између ромске заједнице и локалне администрације у Граду Суботици

-пружа подршку локалној самоуправи у Граду Суботици у пословима координирања, припреме и предаје документације за усвајање локалних стратешких докумената у вези са инклузијом Рома - Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027.

-врши припрему документације за конкурсе који се односе на инклузију Рома на које Град Суботица конкурише

-врши координацију састанака и догађаја у циљу припреме, спровођења и праћења мера намењених инклузији Рома

-припрема извештаје о свом раду и друга документа током извештајног периода односно трајања пројекта и подноси их Секретаријату за друштвене делатности, односно супервизору

4. Мобилни Тим за социјално укључивање Рома Града Суботице

Градско Веће Града Суботице је на 153. седници одржаној 26.09.2019. године донело Одлуку о усвајању Оперативног плана Мобилног тима.

Чланови Мобилног тима су: координатори за ромска питања Града Суботице, Стеван Николић (координатор тима) и Клаудија Курина; заменик секретара Секретаријата за друштвене делатности ГУ Суботица, Магда Фехервари; ОШ „Матко Вуковић“, педагошки асистент Нада Димовић; Центар за социјални рад Града Суботице, служба за правне послове Норберт Ђурчик; Национална служба за запошљавање-филијала Суботица, професионална оријентација и планирање каријере Јасмина Ташковић; Дом здравља, Љубинка Глушчевић; Комесаријат за избеглице и миграције РС, повереник Града Суботице за избегла и расељена лица Рената Бабић. У реализацију активности од значаја за социјално укључивање Рома могу бити укључени и представници других релевантних актера.

Законодавни и стратешки оквир за израду ЛАП-а

Садржај ЛАП-а је базиран на међународним и домаћим документима који истичу значај укључивања Рома у друштво.

Међународни правни основ

- Универзална декларација о људским правима⁴⁵

Обавезује државе да поштују, штите и испуњавају основна људска права (чланови 22, 25, 26.)

- Декларација партнера Западног Балкана о интеграцији Рома у оквиру процеса проширења ЕУ (Познањска Декларација)⁴⁶

Декларација даје конкретне циљеве и опште смернице које би владе чланице требале остварити као минимум пре чланства у Европску унију. Чланице треба да успоставе механизме праћења, укључујући и статистичке податке, да оснаже улогу Националних контакт особа за Роме и Ромкиње, обезбеде одговарајућа финансиска средства из јавних и донаторских фондова и успоставе формалне механизме за учешће локалних власти и самих ромских заједница. Постављени циљеви из области.⁴⁷

Запошљавање: Повећање стопе запослености Рома и Ромкиња у јавном сектору до процента пропорционалним заступљености Рома и Ромкиња у укупном становништву; Повећање стопе запослености Рома и Ромкиња на најмање 22%;

Становање: Озакоњење свих насеља где живе Роми и Ромкиње где је то могуће; Обезбеђивање трајно, достојно, приуштиво и десегрегисано становање Ромима и Ромкињама који живе у безусловним насељима која се из оправданих разлога не могу озакоњити;

Образовање: Повећање стопе уписа и завршавања основне школе код Рома и Ромкиња на најмање 90%; Повећање стопе уписа и завршавања средње школе код Рома и Ромкиња на најмање 50%;

Здравство: Код Рома и Ромкиња обезбедити покривеност универзалним здравственим осигурањем од најмање 95% или до нивоа као и код осталог становништва;

Грађански статус: Осигурати да су сви Роми и Ромкиње уписани у грађанским регистрима;

⁴⁵ Повереник за информације од јавног значаја, Доступна на:

<https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/SLOBODAN-PRISTUP/UJEDINJENE-NACIJE/Univerzalnadeklaracijacir.pdf>

⁴⁶ Доступна на:

<https://www.rcc.int/romaintegrationDokumentacija2020/files/admin/docs/5276e54b1a08c61969fea63c0dd27f13.pdf>

⁴⁷ Ревидирана стратегија, 6. страна

Не-дискриминација: Оснажити владине структуре за заштиту од дискриминације, те успоставити специфична под-тела за не-дискриминацију Рома и Ромкиња у оквиру формалних тела за не-дискриминацију, која ће водити случајеве по притужбама Рома и Ромкиња, обезбеђивати правну помоћ наводним жртвама и утврђивати шаблоне дискриминације, укључујући и институционалну и сакривену дискриминацију.

- Стразбуршка декларација о Ромима⁴⁸

Истиче да су антидискриминаторно законодавство и социјално укључивање главне полуге унапређења статуса Рома и Ромкиња. „Усвајање и ефикасно спровођење антидискриминационог законодавства, укључујући у области запошљавања, приступа правосуђу, пружања роба и услуга, приступа стамбеним и кључним јавним услугама, као што су здравство и образовање”⁴⁹

- Оперативни закључци са семинара „Социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији”

Национални правни основ

Република Србија има национална законодавна документа која подржавају инклузију ромске заједнице:

- Устав Републике Србије⁵⁰

Уставом као највишим општим правним актом држава, Република Србија је уређена следећим вредностима: социјална правда, грађанска демократија, људска и мањинска права (члан 1). Националне мањине уживају посебну пажњу ради остваривања пуне равноправности (14), забрањена је дискриминација (21) и изазивање расне, националне и верске мржње (49), деца уживају људска права (64), а Устав мањинама јемчи: а) пуно остваривање индивидуалних и колективних права путем којих непосредно или преко изабраних представника (национални савет националне мањине) одлучују или учествују у одлучивању о појединим питањима у области образовања, културе, обавештавања и службене употребе језика и писма (75); б) пуну равноправност и забрану дискриминације (76); в) равноправност у вођењу јавних послова (77); забрану насилне асимилације (78); право на очување посебности, односно право на заштиту и очување културног, етничког и језичког идентитета (79); право на развијање духа толеранције (81). Члановима (48) подстиче уважавање разлика, признаје право на посебну заштиту породице, мајке, самохраног родитеља и детета (66), здравствену (68) и социјалну заштиту (69), образовање (71).⁵¹

Национални закони и правилници као основ Лап-а:

- Законом о заштити права и слобода националних мањина⁵²

Овим законом је признат статус националне мањине и утврђено је да органи државне власти могу да пропишу и предузимају мере у „циљу обезбеђења пуне и ефективне равноправности између припадника националних мањина и припадника већинске нације”, а нарочито због „поправљања положаја лица која нападају ромској националној мањини” (члан 4).⁵³

- Закон о социјалној заштити⁵⁴

Социјална заштита је овим Законом дефинисана као организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености” (члан 2)⁵⁵

- Закон о основама система образовања и васпитања⁵⁶

У више чланова (3, 4, 6 и други) јасно се указује на вредности, циљеве и методе постизања укључивања Рома и Ромкиња у образовање.

⁴⁸ CM(2010)133-final, 20.10.2010, доступна на енглеском језику на:

[https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Reference=CM\(2010\)133-final](https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Reference=CM(2010)133-final) .

⁴⁹ Ревидирана стратегија, 9. страна

⁵⁰ Службени гласник РС» бр. 98/2006, 16/2022) – Одлука о проглашењу Уставног закона за спровођење Акта о промени Устава Републике Србије – Амандмани I – XXIX – "Сл. гласник РС", бр. 115/2021

⁵¹ Ревидирана стратегија, 10. страна

⁵² „Службени лист СРЈ”, бр. 11/02, „Службени гласник РС”, бр. 72/09, 97/13, 47/18.

⁵³ Ревидирана стратегија, 11. страна

⁵⁴ „Службени гласник РС”, број 24/11.

⁵⁵ Ревидирана стратегија, 12. страна

⁵⁶ „Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/2020

- Закон о предшколском образовању и васпитању⁵⁷
- Закон о основном образовању и васпитању⁵⁸
- Закон о средњем образовању и васпитању⁵⁹
- Закон о високом образовању⁶⁰
- Закон о запошљавању и осигурању⁶¹

Утврђује категорију „теже запошљив незапослени” који услед наведених одређених околности теже налази запослење. Ова лица имају предност приликом укључивања у програме и мере активне политике запошљавања или се за поједине категорије, осмишљавају и реализују посебни програми и мере активне политике запошљавања у циљу унапређења запошљивости, односно подстицања запошљавања.⁶²

- Законом о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године⁶³

Ромска насеља издвојена су као најугроженија категорија насеља и назначени су модели за њихову социјалну и економску интеграцију и унапређивање услова живота становника.⁶⁴

- Законом о здравственој заштити⁶⁵

Гарантовање је остваривање здравствене заштите под једнаким условима на територији Републике Србије за лица ромске националности која због традиционалног начина живота немају стално пребивалиште, односно боравиште у Републици.

- Закон о здравственом осигурању⁶⁶

Омогућава лицима ромске националности, која због традиционалног начина живота немају стално пребивалиште, односно боравиште у Републици Србији, обавезно здравствено осигурање уколико не испуњавају услове за стицање својства осигураника по другим основама (лично својство – запослење, корисник пензије или члан породице осигураника).⁶⁷

- Правилник о педагошком асистенту и андрагошком асистенту⁶⁸

Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку групи деце и ученика у установи и помоћ и подршку наставницима, васпитачима и стручним сарадницима, у наставним и ваннаставним активностима, у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима ромске националности којима је потребна додатна подршка у процесу образовања. (чланови 3, 4, 5 и 6.)

- Правилник о упису у средње школе⁶⁹

Ученик – припадник ромске националне мањине уписује се у школу под повољнијим условима, на основу мерила и поступка прописаних овим правилником. (члан 90)

Националне стратегије као основ ЛАП-а:

- Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2023. године.⁷⁰

- Стратегија развоја образовања у Србији до 2030.⁷¹

Истиче уважавање и јачање инклузивног приступа у образовању и пружање системске подршке ученицима током њихове образовне путање са акцентом на оне који долазе из нестимулативних средина и осетљивих друштвених група⁷²

- Стратегија запошљавања у Републици Србији усвојена је за период од 2021. до 2026.

⁵⁷ "Службени гласник РС", бр. 18/2010, 101/2017, 113/2017, 10/2019.

⁵⁸ "Службени гласник РС", бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018, 10/2019.

⁵⁹ "Службени гласник РС", бр. 55/2013-15, 101/2017-19, 27/2018-3 (др. закон), 6/2020-24, 52/2021-3

⁶⁰ "Службени гласник РС", бр. 88/2017-41, 27/2018-3 (др. закон), 73/2018-7, 67/2019-3, 6/2020-3 (др. закон), 6/2020-20 (др. закон), 11/2021-3, 67/2021-3 (др. закон), 67/2021-7

⁶¹ „Службени гласник РС", бр. 36/2009-195, 30/2010-145 (др. закон), 88/2010-186, 38/2015-24, 113/2017-192 (др. закон), 113/2017-274, 49/2021-3

⁶² Ревидирана стратегија, 13. страна

⁶³ „Службени гласник РС", бр. 88/2010-4

⁶⁴ Ревидирана стратегија, 13. страна

⁶⁵ „Службени гласник РС", бр. 25/2019-40

⁶⁶ „Службени гласник РС", бр. 25/2019-3

⁶⁷ Ревидирана стратегија, 13. страна

⁶⁸ "Службени гласник РС", број 87 од 12. децембра 2019.

⁶⁹ "Службеном гласнику РС" број 42/22 од 01.04.2022. године, ступио на снагу, 02.04.2022. године

⁷⁰ „Службени гласник РС", број 30/18, Влада усвојила

⁷¹ „Службени гласник РС", број 63/21.

⁷² Ревидирана стратегија, 14. страна

Дефинисане мере које се односе на реализацији мера активне политике запошљавања, унапређење њиховог спровођења, креирање нових⁷⁴

- Стратегија локалног одрживог развоја Града Суботице (2013-2022. године)⁷⁵
- Стратегија Опште болнице Суботица 2019-2023⁷⁶

Годишњи план рада предшколске установе „Наша радост“ Суботица за школску 2021/2022. годину

Методологија рада при изради ЛАП-а:

Локални акциони план за унапређење положаја Рома у Суботици (у даљем тексту ЛАП) настао је као резултат рада Савета за унапређење положаја Рома Града Суботице (и даљем тексту САВЕТ) и радних група: за образовање, запошљавање, здравствену и социјалну заштиту и становање у које су делегирани представници релевантних институције, ромског цивилног сектора, педагошки асистенти, ромска здравствена медијаторка и родитељи из ромске заједнице.

Координацију рада радних група за израду ЛАП-а, прикупљање података и дефинисање документа су водили Магда Фехервари, председница Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице. Комуникацију са радним групама реализовао је Стеван Николић, координатор за инклузију Рома Града Суботице. Локални акциони план за унапређење положаја Рома и Ромкиња у Суботици ослања се на четири стуба Стратегије локалног одрживог развоја Града Суботице 2013-2022³⁰.

Радне групе за израду ЛАП-а за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027.

Радне групе за израду ЛАП-а организоване по областима чинили су:

Табела бр. 24 Радне групе за израду ЛАП-а

РАДНА ГРУПА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ	
1	Небоојша Маркез, директор ПУ „Наша радост“, Суботица
2	Мимица Андрић, директор школе ОШ "Ђуро Салај", Суботица
3	Мирјана Стевановић, директор школе ОШ " Матко Вуковић", Суботица
4	Весна Вајс, директор ОШ "Сечењи Иштван", Суботица
5	Драгана Ћупурдија ОШ, психолог ОШ „Јован Јовановић Змај“, Суботица
6	Новица Павловић, директор школе ОШ "Свети Сава" Суботица
7	Сања Јовановић, педагошки асистент ПУ „Наша радост“, Суботица
8	Нада Димовић, педагошки асистент ОШ „Матко Вуковић“, Суботица
9	Марина Емини, педагошки асистент ОШ „Сечењи Иштван“, Суботица
1	Петар Јовановић, педагошки асистент ОШ „Сечењи Иштван“, Суботица
1	Мануел Шериф, педагошки асистент ОШ „Ђуро Салај“, Суботица
1	Мира Ландека, педагошки асистент ОШ „Хуњади Јанош“, Чантавир
1	Илдико Војнић Хорват, психолог Техничка школа "Иван Сарић“, Суботица
1	Душан Павловић, директор школе Гимназија "Светозар Марковић", Суботица

⁷³ "Службени гласник РС", бр. 18/2021 и 36/2021 – исправка

⁷⁴ Ревидирана стратегија, 14. страна

⁷⁵ http://www.subotica.rs/documents/slor/slor_cp.pdf

⁷⁶ <https://bit.ly/3RosZMc>

1	Вања Михајловић, педагог Средња хемијско-технолошка школа, Суботица
1	Јелена Јовановић, ученица 3. разреда Средња медицинска школа, Суботица

РАДНА ГРУПА ЗА СТАНОВАЊЕ	
1	Магда Фехервари, заменица секретара Секретаријат за друштвене делатности, Градска управа Суботица
2	Клаудија Курина, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
3	Стеван Николић, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
4	Чланови УГ: „Едукативни центар Рома“, Суботица „Ачи“
5	Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бјамок, Зорка, Пешчара

РАДНА ГРУПА ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ	
1	Верица Вујадиновић, в.д. директор Национална служба за запошљавање, Филијала Суботица
2	Јасмина Ташковић, саветник за планирање каријере Национална служба за запошљавање, Филијала Суботица
3	Стеван Николић, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
4	Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бјамок, Зорка, Пешчара

РАДНА ГРУПА ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ	
1	Жељко Оташевић, социјални радник, дипломирани правник Служба за задрoвствену заштитy жена и деце Дома здравља Суботица
2	Самира Ђуртић, Главна сестра Центра за унапређење здравља и превенцију болести са поливалентном патронажом Дом здравља, Суботица
3	Јоца Буквиц, превентива Дом здравља, Суботица
4	Рита Кочиш, патронажна сестра Дом здравља, поливалентна патронажа, Суботица
5	Љубинка Глушчевић, здравствена медијаторка Дом здравља, Суботица
6	Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бјамок, Зорка, Пешчара

РАДНА ГРУПА ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ	
1	Мирослава Багавац, директор Центар за социјални рад Града Суботице
2	Клаудија Курина, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
3	Стеван Николић, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
4	Норберт Ђурчик, социјални радник Центар за социјални рад Града Суботице
5	Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бјамок, Зорка, Пешчара

РАДНА ГРУПА ЗА КУЛТУРУ	
1	Стеван Мачковић, директор Историјски архив, Суботица
2	Естер Берењи, шеф матичне службе Градска библиотека Суботица-Szabadkai Városi Könyvtár-Gradska knjižnica
3	Марта С. Ароксалаши, директор Дечје позориште-Szabadkai Gyermekszínház-Dječје kazalište
4	Клаудија Курина, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
5	Стеван Николић, координатор за инклузију Рома Града Суботице Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
6	Чланови УГ: „Едукативни центар Рома“, Суботица „Ачи“
7	Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бајмок, Зорка, Пешчара

При изради ЛАП-а у Суботици, прикупљани су и анализирани основни подаци о положају и потребама Рома у Србији и Суботици. Попуњено је 32 упитника од стране 27 представника установа, институција и организација.

Коришћени су следећи извори: статистички подаци из Пописа становништа из 2011. године, Профил Града Суботице, ставови и извештаји запослених у Дому здравља Суботица, Националне службе за запошљавање-Филајала Суботица, Центра за социјални рад Града Суботица, предшколске установе, основних и средњих школа, педагошких асистената предшколске установе и основних школа, ученица средње школе, Секретаријата за друштвене делатности, Дечје позориште, Историјски архив, Градска библиотека Суботица, Удружења грађана „Едукативни центар Рома“ и „Ачи“ из Суботице о чему постоји и извештај који је део прилога овог документа „Приказ података прикупљених од релевантних институција за потребе израде

ЛАП-а 2022. године“.

Креирање информационе основе која је омогућила праћење стања и доношење одлука битних за предузимање даљих активности УГ „Едукативни центар Рома“ је уз подршку ГИЗ-а и 8 особа у оквиру пројекта „Подршка одрживој инклузији“ уз подршку програма Немачке развојне сарадње (ГИЗ-а) „Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији“ урадио мапирање стања и потреба Рома и Ромкиња на територији 7 месних заједница Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бајмок, Зорка, Пешчара. Прикупљени су одговори 260 породица из области образовања, становања, запошљавања, здравства, социјалне заштите и културе.

Процес израде ЛАП-а спроведен је у периоду од априла 2022. до 31.августа 2022. године уз подршку Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова АПВ и Секретаријата за друштвене делатности Града Суботице.

Захваљујемо се особама које су у различитим областима допринеле изради ЛАП-а

Табела бр. 25 Имена особа које су у различитим областима допринеле изради ЛАП-а

Мапирање стања и потреба ромске заједнице, УГ „Едукативни центар Рома“, Суботица	
1.	Бригита Кекењ, активиста у заједници
2.	Данијел Ковач, активиста у заједници
3.	Норберт Ђурчик, активиста у заједници
4.	Мира Ландека, активиста у заједници
5.	Мануел Шериф, активиста у заједници
6.	Петар Јовановић, активиста у заједници
7.	Љубинка Глушчевић, активиста у заједници
8.	Сања Јовановић, активиста у заједници

Израда „Приказа података прикупљених од релевантних институција за потребе израде ЛАП-а 2022. године“	
1.	Лука Ташковић, сарадник УГ ЕЦР-а

Примена Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома 2022-2027. године на територији Града Суботице

Успешно спровођење Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома у Граду Суботици обезбедиће се јасном поделом надлежности у:

1. Структури за управљање процесом примене ЛАП-а
2. Структури које су оперативно примењују и извештавају ЛАП

1. Структура за управљање процесом примене ЛАП-а

Након усвајања ЛАП-а од стране Скупштине Града Суботице, Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице (САВЕТ), који је учествовао у изради овог документа, биће одговоран за праћење реализације ЛАП-а, извештавање о постигнутим резултатима у свакој наведеној области за сваку буџетску годину као и завршни извештај по истеку периода за који се документ усваја. Потребне податке прикупљаће Тим за извештавање и праћење реализације ЛАП-а (у даљем тексту ТИМ) .

Тим за извештавање и праћење реализације ЛАП-а је оперативно тело које је спона са свим релевантним социјалним партнерима и заинтересованим актерима у спровођењу планираних мера/активности/акција. ТИМ је задужен за прикупљање и обједињавање података потребних за праћење и извештавање наведених мера/активности/акција по областима и припрема годишњи извештај.

Обзиром на недостатак и усклађеност података са локала, који су били потребни за припрему акционог плана у свим областима, ТИМ ће са свим актерима у свим фазама рада прикупљати и анализирати податке. То је потребно учинити у првом полугодишту после усвајања овог документа, како би индикаторе и резултате било могуће евидентирати, пратити и поредити.

Направиће План управљања процесом примене ЛАП-а.

Структура за управљање процесом примене ЛАП-а има следеће задатке:

- одговара за вођење целокупног процеса примене ЛАП-а;
- именује локалне тимове за управљање пројектима који настану као резултат операционализације ЛАП-а;
- обезбеђује приступ и прикупљање свих података и информација у електронској форми од сваког актера-учесника у процесу унапређења положаја Рома у локалној заједници;
- одржава контакте са свим учесницима у реализацији ЛАП-а;
- управља процесом праћења (мониторинга) и оцењивања успешности (евалуације) ЛАП-а;
- одржава контакте са јавношћу и доносиоцима одлука у локалној самоуправи.

2. Структуре које су оперативне примењују и извештавају о ЛАП-у

Осим чланова САВЕТ-а координатор за подршку инклузије ромске заједнице на територији Града Суботице, чиниће и Тим за праћење и извештавање реализације ЛАП-а (ТИМ) који ће окупљати релевантне институције, организације и тимове или радне групе. Оне ће бити формиране у циљу непосредне реализације плана и пројеката развијених на основу ЛАП-а. У складу са ЛАП- ом, биће реализована подела улога и одговорности међу различитим актерима у локалној заједници-партнерима у реализацији. Сваки актер ће у складу са принципом јавности и транспарентности рада водити одговарајућу евиденцију и документацију и припремати периодичне извештаје о раду. *Извештаји ће бити полазна основа за праћење и оцењивање успешности рада.*

Оперативна структура за примену Локалног акционог плана има следеће задатке и одговорности:

- реализација ЛАП-а;
- непосредна комуникација са корисницима услуга које се обезбеђују ЛАП-ом;
- редовно достављање извештаја члановима Тима о свим активностима на спровођењу ЛАП-а;
- унапређење процеса примене ЛАП-а у складу са сугестијама и препорукама управљачке

структуре.

Управљачка и оперативна структура ће развити план и механизме међусобне комуникације, пратиће успешност размене информација и ефикасност комуникације у односу на очекиване резултате примене ЛАП-а. План комуникације управљачке и оперативне структуре уредиће време и начине размене информација и предузимања одговарајућих акција. Годишње планове ће усвајати Скупштина Града Суботице.

Механизми праћења, оцењивања успешности примене ЛАП-а и доношења евентуалних корективних мера биће дефинисани Планом праћења и оцењивања успешности (планом мониторинга и евалуације)

Праћење и оцена успешности реализације локалног акционог плана за унапређење положаја Рома 2022-2027. године на територији Града Суботице

• **Циљ праћења и оцене успешности (мониторинга и евалуације)** Локалног акционог плана је да се систематично прикупљају подаци, прати и надгледа процес примене и процењује успех ЛАП-а ради предлагања евентуалних измена у активностима на основу налаза и оцена.

• **Временски оквир:** Мониторинг (као систематски процес прикупљања података) спроводи се континуирано и дугорочно за период 2022-2027. Евалуација (као анализа података и доношење оцене о успешности) вршиће се периодично - једном годишње и подносиће се извештај Скупштини града Суботице, или другом надлежном органу локалне самоуправе. Финална евалуација обавиће се на крају 2027. године.

• **Предмет мониторинга и евалуације:** Мониторинг и евалуација укључују целовито сагледавање испуњења активности - задатака и специфичних циљева.

• **Кључни индикатори утицаја** за праћење и оцењивање успешности примене Локалног плана ће бити следећи:

- број нових услуга - локалних мера / програма за Роме на територији града Суботице;
- обухват ромске популације новим услугама и мерама;
- структура корисника/ца услуга и мера / програма;
- ниво укључености различитих актера у пружање услуга Ромима у локалној заједници;
- обим финансијских средстава издвојених за услуге ромској популацији;
- структура финансијских средстава издвојених за услуге ромској популацији (буџет локалне самоуправе, донаторска средства, други извори...).

Процесни индикатори су дефинисани у склопу табеле Локалног акционог плана.

Методе и технике мониторинга и евалуације

Биће коришћен стандардни сет алата за успешно обављање мониторинга и евалуације: евидентирање корисника, интервјуи са корисницима (упитници, разговори, анкете.), извештавање и др.

Тим за израду локалних акционих планова за Роме биће одговоран за праћење и оцењивање успешности рада на примени Локалног акционог плана - вршиће мониторинг (М) и евалуацију (Е). Тим за

мониторинг и евалуацију чине стручна лица из локалних институција и организација које се непосредно или посредно баве питањима Рома, као и представници/це корисничких група овог ЈАП-а. Комисија ће својим Планом рада дефинисати начин организовања мониторинга и евалуације ЈАП-а. План праћења реализације и евалуације ЈАП-а приказан је у табели *Табели 26*.

Табела бр. 26 План праћења реализације и евалуације ЈАП-а

МЕРА	План праћења реализације ЈАП-а и евалуације				
Активности	Носилац активности и одговорности	Индикатори резултата (извори и вредност за праћење)	Партнери	Извори финансирања	Предвиђен рок за реализацију
Прикупљање и анализа података, извештавање реализације ЈАП-а	Град, Савет, координатори, Мобилни тим,	Број прикупљених података; резултати истраживања; примарно искуство социјалних партнера	ЦЗСРГС; ДЗС; НСЗФСУ; основне и средње школе; предшколска установа; ПА; РЗМ; ОЦД; ЦКС, хуманитарне организације	ГРАД и други фондови	2022-2027. Године
Организовати радне састанке за чланове Тима за праћење и извештавање реализације ЈАП-а	Град, Савет, координатори, Мобилни тим, ТОР	Број радних састанака	ЦЗСРГС; ДЗС; НСЗС; основне и средње школе; предшколска установа; педагошки асистенти; РЗМ; ОЦД; ЦКС, хуманитарне организације	ГРАД и други фондови	2022-2027. године
Пратити сваке године имплементацију активности (појединачни мониторинг) АП и успешност (резултати који одговарају планираним циљевима)	ГРАД; САВЕТ; ТИМ; КООРДИНАТОР	Годишње анализе и извештаји о реализованим активностима; - квалитативна и квантитативна анализа постигнутих резултата	ЦЗСРГС; ДЗС; НСЗС; ОШ и средње школе, ПУ у Субитици; ПА; РЗМ; НВО; ЦКС, хуманитарне организације	ГРАД и други фондови	2022-2027. године

Поредити симетрију циљева/индикатора са постигнућима/ резултатима (Оцена успешности)	ГРАД;САВЕТ; ТИМ; КООРДИНАТОР	Годишње анализе и извештаји	ЦРСГС; ДЗС; НСЗС ; основне и средње школе са територије Суботице; ПУ „Наша радост“; ПА; РЗМ;НВО; ЦКС, хуманитарне организације	ГРАД и други фондови	2022-2027. године
--	------------------------------	-----------------------------	--	----------------------	-------------------

Структуре за примену локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027. на територији Града Суботице

СКУПШТИНА ГРАДА СУБОТИЦЕ

Савет за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице (САВЕТ)

Структуре за управљање процесом примене ЛАП-а

Оперативне структуре које примењују ЛАП

Тим за праћење и извештавање реализације ЛАП-а (ТИМ)

ПУ, ОШ, СРЕДЊЕ

ЦЕНТАР СОЦ. РСД.

НСЗ

ОСТАЛИ СУБЈЕКТИ КОЈИ ИМПЛЕМЕНТИРАЈУ И ИЗВЕШТАВАЈУ О ЛАП-у

Управљање реализацијом ЛАП-а вршиће *Савет за подршку инклузије ромске заједнице на територији Града Суботице*, у сарадњи са именованим *Тимом за извештавање реализације ЛАП-а*.

ЛАП представља организован напор да се врло сложена и бројна питања Рома у граду Суботици решавају ефикасније и уз мобилизацију свих расположивих људских и материјалних ресурса.

Постављањем координатора за инклузију Рома локална самоуправа Града Суботице је показала намеру да искрено жели да учествује у изградњи друштвеног амбијента који ће омогућити суграђанима из ромске заједнице да, преко својих представника имају увид у токове имплементацију овог документа.

Социјална инклузија ромске популације тражи време и обострани социјални компромис чија основа је да ромске породице имају права и обавезе које се тичу свих појединаца и породица сваког грађанског друштва.

Промоција локалног акционог плана за унапређење положаја Рома 2022-2027.

Како би обезбедили што свеобухватнију партиципацију заинтересованих страна у изради овог документа, предлог Локалног акционог плана разматран је у оквиру електронске јавне расправе и трибине са обухватом свих конкретних сугестија и предлога заинтересованих страна који су допринели квалитету и оптималним решењима за најбољи интерес ромске популације на територији Суботице

Анализа стања

У припреми ЛАП-а извршена је SWOT анализа досадашњих активности и резултата на унапређењу положаја Рома и Ромкиња у нашој земљи и региону, проценили смо позитивне капацитете, слабости, могућности и препреке са којима се можемо суочити на националном и локалном нивоу. Прикупљени и обрађени су подаци од представника институција, РНВО, припадника ромске заједнице и одржани су консултативни састанци како са представницима институција тако и са представницима Мобилног тима Града Суботице и Савета за унапређење положаја Рома на територији Града Суботице.

Национални ниво

	Снаге	Слабости
УНУТРАШЊЕ	<ul style="list-style-type: none"> - постојање политичке воље, одговорности и капацитета органа јавне власти за остваривање стратешких циљева за инклузију Рома и Ромкиња; - солидарност према особама и групама у неједнаком положају у друштву; - подршка у укључивању у областима значајним за Роме и Ромкиње - усвојена Ревидирана стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године - постојање и израда нових локалних акционих планова усклађених са Ревидираном стратегијом - постојање и примена афирмативних мера намењених Ромима и Ромкињама у различитим ресорима битним за социјалну инклузију заједнице - поштовање националног идентитета Рома и Ромкиња - благи пораст укључености деце у основно образовање - прилагођавање мера локалном контексту и подршка локалном учешћу у циклусу јавних политика за Роме и Ромкиње. - буџетска подршка спровођењу Ревидиране Стратегије - сарадња са донаторима који подржавају социјалну инклузију	<ul style="list-style-type: none"> - велики проценат Рома и Ромкиња са незавршеном основном школом и ниским степеном образовања генерално - још увек недовољан број запослених Рома и Ромкиња у институцијама система - велика незапосленост ромске популације - прилив повратника из земаља Европске уније без решеног правног статуса - присутно вишегенерацијко сиромаштво - недовољна информисаност Рома и Ромкиња о правима и могућностима; - недовољна укљученост ромске заједнице у припрему и реализацију пројектних и стратешких идеја - постојање предрасуда према Ромима; - због недовољне пажње друштва, у ромској заједници се код најсиромашнијих није развио осећај одговорности према друштвеним добрима - неповерење припадника ромске националности у рад институција - недостатак националних програма за подршку мајкама идеци у раном узрасту (од 0 до 5,5 година)

СПОЉАШЊЕ	Могућности	Препреке
	<ul style="list-style-type: none"> - заговарање међународне заједнице о потребама инклузије ромске заједнице у локалну средину - дефинисани и усвојени међународни и национални стратешки документи за програме инклузију Рома - обезбеђена материјална средства у међународним фондовима за програме инклузије Рома - доступни фондови који се баве проблематиком Рома (министарства републике, покрајински секретаријати, инострани и домаћи донатори, локална заједница) - постојање различитих облика неформалног образовања - позитивна клима руководећих структура и наклоњеност потребама Рома - могућност умрежавања и размене искустава примера добре праксе у области заштите права Рома у земљи и иностранству 	<ul style="list-style-type: none"> - Недовољан финансијски фонд за подршку цивилног сектора који је укључен у програме подршке социјалне инклузије - Недовољно познавање ромског/српског језика код припадника ромске заједнице - дигитализација јавних услуга - недовољан и спор прилив средстава из доступних фондова за финансирање програма инклузије Рома; - недостатак средстава са суфинансирање већих пројеката - поједини међународни програми, намењени унапређењу положаја Рома, већ су у завршној фази реализације - нестабилна политичка ситуација која може да успорава приступ потенцијалним ресурсима - недостатак механизма за мониторинг имплементације програма; - постојање предрасуда према ромској заједници - присуство отворене и прикривене дискриминације према ромској заједници

УНУТРАШЊЕ	Снаге	Слабости
	<ul style="list-style-type: none"> - извршна власт града Суботице отворена је за решавање питања Рома - опредељена средства у буџету Града Суботице за финансирање и суфинансирање пројеката за инклузију Рома - реализација ЛАП за инклузију Рома и Ромкиња - успостављена међусекторска сарадња између локалне самоуправе, Центра за социјални рад Града Суботице, Црвеног крста Суботице, Националне службе за запошљавање-филијала Суботица, образовних установа, Дома здравља Суботица и организација ромског цивилног друштва - постоје ромска ОЦД који имају успостављен модел међусекторске сарадње између ромске заједнице и институција - локални медији су наклоњени праћењу програма који се односе на инклузију Рома у Суботици - усвојени су локални стратешки документи - у образовним установама укључени су педагошки асистенти: пет за помоћ при учењу школске деце при основним школама и два за помоћ у ПУ - ромска здравствена медијаторка делује при Дому здравља; - ангажовање два координатора за инклузију Рома Града Суботице 	<ul style="list-style-type: none"> - непостојање социјалне карте за ромску националну мањину која живи у Суботици - непознат број припадника ромске заједнице који живи на територији Суботице који не поседује лична документа - недовољна пројектна обученост појединих ромских ОЦД - лоши стамбени и егзистенцијални услови живота припадника ромске заједнице - због недовољне континуиране пажње друштва, у ромској заједници се код најсиромашнијих није развио осећај одговорности према друштвеним добрима - низак образовни статус Рома и Ромкиња у институцијама је недовољан број запослених Рома - недовољно укључивање Рома и Ромкиња у процесе доношења одлука везаних за теме од значаја за ромску заједницу - велика незапосленост ромске популације

СПОЉАШЊЕ	Могућности	Препреке
	<ul style="list-style-type: none"> - постојање различитих афирмативних мера нарочито у области образовања и запошљавања - организовање културних манифестација са циљем промоције ромске културе и нац.идентитета - олакшице за младе предузетнике -постојање различитих облика неформалног образовања -позитивна клима руководећих структура инаклоњеност потребама Рома -континуирана и функционална међусекторска сарадња на локалу - могућност умрежавања и размене искустава примера добре праксе у области заштите права Рома у земљи и иностранству - приступ фондовима који подржавају социјалну инклузију Рома - реализација активности предвиђених ЛАП-ом за инклузију Рома и Ромкиња 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак материјалних средстава у буџету Града Суботице за финасирање/суфинасирање пројеката НВО који се односе на програме инклузије ромске заједнице - недефинисан систем комуникације између државних структура и локалне заједнице - недостатак механизма за мониторинг имплементације програма - постојање предрасуда према ромској заједници - присуство отворене и прикривене дискриминације према ромској заједници - недостатак стамбених јединица за социјално становање - непостојање културних центара намењених ромској заједници

Општи циљ локалног акциононог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022-2027.

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-а
<p>Унапређење квалитета живота Рома и Ромкиња на територији града Суботице уз уважавање људских и мањинских права, елиминисање дискриминације и антциганизма као облика расизма и стварање услова за већу укљученост у друштвене токове путем подршке у области образовања, запошљавања, становања, здравствене, социјалне заштите и културе.</p>

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА
<p>Обезбедити пуну укљученост деце и младих из ромске заједнице у квалитетно предшколско, основно, средње и високо образовање, пружање подршке школовању младих и одраслих који се нису школовали или су напустили школовање, уз увођење делотворних и ефикасних механизма за борбу против дискриминације и остваривање услова за уживање свих мањинских права за Роме и Ромкиње у образовном систему.</p>
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Повећати број ромске деце која похађају целодневни и полудневни боравак и потпун обухват ромске деце припремним предшколским програмом; 2. Повећати број ромске деце која завршавају основну школу; 3. Побољшање материјалног и социјалног положаја ромских ученика основних, средњих школа и студената; 4. Укључивање ромске деце у средњошколско образовање и промовисање значаја истог; 5. Мониторинг успешности ромске деце у образовном систему на територији Суботице;

1. Циљ – образовање

Повећати број ромске деце која похађају целодневни и полудневни боравак и потпун обухват ромске деце припремним предшколским програмом

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Формирање базе података о броју ромске деце предшколског узраста и њено редовно ажурирање	2022-2027.	Формирана база података о броју ромске деце као и ромске деце повратника из ЕУ држава предшколског узраста и ажурирање формиране исте	Дефинисана база података о броју деце предшколског узраста; ажурна база података	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Секретаријат за друштвене делатности; ПУ „Наша радост“	Дом здраља Суботица, ПА, ромске ОЦД
1.2. Повећање обухвата деце узраста од 3,5 до 5,5 година, припадника ромске националне мањине, у систем ПВО	2022-2027.	Обухваћено минимум 10-ро ромске деце узраста од 3,5 до 5,5 година на годишњем нивоу за бесплатан боравак у целодневном и полудневном бораваку	Спискови деце припадника ромске националне мањине која Бесплатно бораве у целодневном и полудневном бораваку у вртићима ПУ „Наша радост“	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Секретаријат друштвене делатности; ПУ „Наша радост“	Дом здраља Суботица, ПА, ромске ОЦД

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет	Остали извори		
1.3. Потпуни обухват ромске деце обавезним ППП-ом	2022-2027.	Сва ромска деца дорасла за упис у ППП; Уписана и редовно похађају укључујући и децу повратника из ЕУ држава	Број ромских дечака и девојчица која су укључена у ППП ;	Средства обезбеђе на кроз редовно финансирање из буџета Републике и ЈЛС	Домаћи и страни донатори	Секретаријат друштвене делатности; ПУ „Наша радост“;	Дом здраља Суботица, ПА, ромске ОЦД
1.4. Увођење садржаја ромске културе и традиције у ППП	2022-2027.	Ромска деца имају могућност да напредују у духу своје традиције	Број програма са садржајем ромске културе и традиције у ППП	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета ГРАДА ПУ „Наша радост“, ромске ОЦД	Домаћи и страни донатори	ПУ „Наша радост“	ромске ОЦД

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.5. Реализовати програме за родитеље и децу узраста до три године у породици, заједници и предшколској установи којима се подстиче развој и учење деце и развој родитељских вештина	2023-2027.	Родитељи и заједница имају позитиван став према раном развоју деце; проценат повећања деце обухваћене програмима за развој и учење (на годишњем нивоу)	Спискови присутних, видео презентације, едукативни материјал	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града, ПУ „Наша радост“, ромске ОЦД	Домаћи и страни донатори	ПУ „Наша радост“	Дом здравља Суботица, ПА, ромске ОЦД

2. Циљ– образовање

Повећати број ромске деце која завршавају основну школу

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.1. Формирање базе података о броју ромске деце основношколског узраста и њено редовно ажурирање	2022-2027.	Формирана база података о броју ромске деце основношколског узраста и ажурирање формиране исте	Број деце основношколског узраста, Ажурна база података База садржи број деце повратника из ЕУ држава	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Секретаријат за друштвене делатности; ОШ	Дом здравља Суботица и ромске ОЦД; Мобилни Тим

2.2. Промовисање ромске културе кроз постојеће и нове наставне и ваннаставне садржаје	2022-2027.	Ромска деца имају могућност да напредују у духу своје традиције	Број програма/ активности са садржајем ромске културе и традиције у ППП, ОШ	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета ГРАДА; ОШ; ПУ „Наша радост“, ромске ОЦД	Домаћи и страни донатори	ОШ	Координатори; ромске ОЦД; Мобилни Тим;
---	------------	---	---	--	--------------------------	----	--

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.3. Сарадња основних школа са ПУ “Наша радост“ у циљу успешне транзиције деце из ПУ у ОШ	2022-2027.	Реализовани интерни програми промоције (ОШ) уписа ромске деце. Формирана база података о ученицима који прелазе из ППП у ОШ	Број састанака; Листа присутних; број посета ромске деце из ПУ у ОШ; ажурирана база податата.	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	ПУ „Наша радост“; ОШ са територије Суботица са већим бројем % Рома и Ромкиња;	Тим за вертикално праћење успеха деце у образовном систему Града; ПА; координатори; ромске ОЦД; Мобилни Тим
2.4. Едукативно - информативни састанци са ромским родитељима о важности образовања	2022-2027.	Родитељи ромских ђака едуковани о важности образовања, обавези уписа и похађања наставе, утицају дечјих бракова на развој	Број реализованих радионица у школској години, листа присутних родитеља, евалуациони листићи са	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање буџета Града	Домаћи и страни донатори	ОШ; ПУ „Наша радост“ (за упис у ОШ);	ПА; координатори; ромске ОЦД; Мобилни Тим;

		и даљи животни ток. Укључени ромски родитељи повратници из држава ЕУ	радионица				
--	--	---	-----------	--	--	--	--

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партенр/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.5. Пружање различитих видова подршке ромској деци у циљу смањења осипања из обавезног образовног система.	2022-2027.	Оранизоване и реализоване мере подршке ромским ученицима у ОШ као и ученицима повратника из ЕУ држава. Повећан број свих ромских ученика који прелазе у виши образовни ниво. Боље постигнуће ромских ученика у ОШ. Смањен број ромских ученика који су испали из образовног система. Повећан број ученика у свим наставним и ненаставним активностима школе	Број деце која завршававају започето основно образовање, број реализованих мера. Број ученика који похађају ОШ Смањен број дечјих бракова.	Средстава обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града са линије „Координатор за инклузију Рома“	Домаћи и страни донатори	ОШ; Локална самоуправа;	Мобилни Тим координатори; ромске ОЦД; ПА; донације; Локални Тим за борбу против трговине људма;

3. Циљ – образовање

Побољшање материјалног и социјалног положаја ромских ученика основних, средњих школа и студената

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Финансијска подршка ромским ученицима, из социјално угрожених породица, породица повратника из ЕУ држава	2022-2027.	Подељени бесплатни уџбеници, школски прибор. Обезбеђена бесплатна ужина. Смањен број изостанака ученика.	Број ученика који је добио бесплатне уџбенике, школски прибор, ужину.	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Локална самоуправа, основне школе	Мобилни тим, координатор и, ПА, (ромске) ОЦД, ЦЗСР
3.2. Материјална подршка ромским ученицима/студентима током њиховог школовања.	2022-2027.	Информисање средње школе о конкурсима Број подржаних ученика/студената.	Број послатих мејлова са информацијама о конкурсима Број ученика и студената који су добили подршку.	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	МПНТР, Домаћи и страни донатори	Локална самоуправа	Мобилни тим, координатори, ПА, (ромске) ОЦД, ЦЗСР

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.3. Подстицање талентованих ученика за постизање бољег успеха.	2022-2027.	Мере подршке талентованих ученика – афирмативне, материјалне, информативног карактера и сл. Јавни наступи и промоција значај образовања.	Број мера подршке. Број подржаних ученика. Број и повод јавних наступа.	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	ОШ; СШ, Локална самоуправа;	ОЦД, ПА, координатори, Мобилни Тим,
3.4. Пружање подршке у набављању потребне документације (из држава ЕУ)	2022-2027.	Обезбеђена лична лична документација	Број поднетих захтева за лична документа, Број обезбеђених докумената	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање	Домаћи и страни донатори	ОШ, СШ,	Министарство спољних послова, ОЦД, ЦЗСР,

4. Циљ – образовање

Укључивање ромске деце у средњошколско образовање и промовисање значаја истог

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
4.1. Сарадња средњих и ОШ у сврху промоције средњешкоског образовања.	2022-2027.	<p>Промоција значаја похађања средње школе и образовних профила.</p> <p>Организовани едукативно-информативни састанци за ромске родитеље чија деца завршавају основну школу.</p> <p>Спроведене мере подршке током транзиције из ОШ у средње школе (састанци стручних сарадника, ПА, примена афирмативних мера)</p>	<p>Број организованих посета средњим школама и обрнуто</p> <p>Број родитељских састанака</p> <p>Број примењених мера</p> <p>Број уписаних ученика у средње школе</p> <p>Број ученика уписаних посредством афирмативне мере</p> <p>Број ученика који похађају средњу школу.</p>	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање	МПНТР, домаћи и страни донатори	ПП служба ОШ и средње школе	ПА, Мобилни тим,

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
4.2. Пружање подршке ромској деци (деци повратника из ЕУ држава) у циљу смањења осипања из обавезног образовног система.	2022-2027.	<p>Оранизоване и реализоване мере подршке ромским ученицима у СШ</p> <p>Повећан број ученика који прелазе у виши образовни ниво. Боље постигнуће ромских ученика у СШ.</p> <p>Смањен број ромских ученика који су испали из образовног система.</p> <p>Повећан број ученика у свим наставним и ненаставним активностима школе</p>	<p>Број деце која завршававају започето средње образовање.</p> <p>Број реализованих мера.</p> <p>Број ученика који похађају ОШ</p> <p>Смањен број дечјих бракова.</p>	Средстава обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града са линије „Координатор за инклузију Рома“	Домаћи и страни донатори	СШ; Локална самоуправа;	Мобилни Тим координатори; ромске ОЦД; ПА; донације

5. Циљ - образовање

Мониторинг успешности ромске деце у образовном систему на територији Суботице

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
5.1. Формирање Тима за вертикално праћење успеха ученика ромске националности	2022-2027.	Формиран Тим за вертикално праћење успеха ученика ромске националности	Списак са именима изабраних чланова Тима за вертикално праћење успеха ученика ромске националности	Средства Обезбеђења кроз редовно финансирање	Домаћи и страни донатори	Секретаријат за друштвене делатности, ПУ „Наша радост“, ОШ, Средње школе, РНВО	РНВО, Неформални Савет ромских родитеља, КЛУБ родитеља, ОЦД
5.2. Праћење успеха ромских ученика која су укључена образовни систем и доношење мера за унапређење успеха	2022-2027.	Побољшан успех ученика, смањено осипање из образовног система	Број састанака, записници, Број предложених мера којим бисе побољшао успех у образовном систему	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање	Домаћи и страни донатори	Кооридна-тор, Председник Тима за вертикално праћење успеха ученика ромске националности	ОЦД, ПА, Мобилни тим,

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ СТАНОВАЊА

Унапређење услова становања рома у суботици

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

1. Изградња инфраструктуре у ромским насељима
2. Изградња игралишта за децу у узрасту од 2 до 6 година у ромским насељима
3. Куповина/адаптација/изградња стамбених објеката у ромским насељима

1. Циљ – становање

Изградња инфраструктуре у ромским насељима

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Изградња, побољшање инфраструктуре у ромским насељима/месним заједницама са већим процентом Рома и Ромкиња	2022-2027.	Изграђен/побољшана инфраструктура	<p>Израђена потребна планска Документација.</p> <p>Документација о изграђеној инфраструктури у ромским насељима, Фотографије из различитих фаза рада; новински чланци.</p>	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Буџет РС, Покрајински Секретаријат, домаћи и страни донатори	Град Суботица, РНВО,	Ромске ОЦД, координатори

2. Циљ – становање**Изградња игралишта за децу у узрасту од 2 до 6 година у ромским насељима**

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.1. Изградња игралишта за децу узраста од 2. до 6 година у ромским насељима	2022-2027.	Израда потребне планске документације за игралиште у ромском насељу Изграђено игралиште за децу узраста од 2. до 6 година	Изграђена планска документација за игралиште; Изграђена игралишта ;	Град	Буџет РС, Покрајински Секретаријати, домаћи и страни донатори	Град Суботица,	ЦЗСР, ромске ОЦД, координатор и

3. Циљ – становање**Куповина/адаптација/изградња стамбених објеката у ромским насељима**

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Куповина/адаптација//изградња стамбених објеката у ромским насељима	2022-2027.	Купљени/адаптирани/ изграђени стамбени објекти за социјално угрожене ромске породице на територији Суботице	Број купљених/-адаптираних/изграђених стамбених објеката за социјално угрожене ромске породице на територији Суботице;	Град	Буџет РС, Покрајински Секретаријати, домаћи и страни донатори	Град Суботица,	Ромска ОЦД

			Број породица које су добиле подршку за унапређење услова становања				
--	--	--	---	--	--	--	--

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ ЗАПОШЉАВАЊА

Подстицати укључивање радно способних припадника ромске националне мањине на формално тржиште рада, подизати запошљивост, запошљавање и економско оснаживање, посебно Рома и Ромкиња који припадају категоријама вишеструко теже запошљивих незапослених лица.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

1. Повећање запошљивости Рома и Ромкиња на формалном тржишту рада
2. Повећање информисаности Рома и Ромкиња и послодаваца о програмима запошљавања
3. Подстицање предузетништва код Рома и Ромкиња

1. Циљ – запошљавање

Повећање запошљивости Рома и Ромкиња на формалном тржишту рада

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Информисати и едуковати припаднике ромске заједнице (нарочито лица из категорије вишеструко рањивих) о значају и условима пријаве на евиденцију НСЗ као и о значају изјашњавања по националној припадности	2022-2027.	Боља информисаност Рома и Ромкиња о начину пријаве на евиденцију НСЗ као и о значају изјашњавања о националној припадности и приликом прве пријаве.	Повећан број декларисаних особа као припадника ромске националне мањине на евиденцији НСЗ, Филијала Суботица	Средства обезбеђена а кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Ромска ОЦД Мобилни тим	НСЗ, Филијала Суботица, педагошки асистенти
1.2. Укључивање Рома и Ромкиња у обуке за активно тражење посла (Активационо-мотивациона обука, Клуб за тражење посла, АТП и др.)	2022-2027.	Лица ромске националности и стекла вештине и знања неопходна за активно тражење посла (израда радне биографије, представљање послодавцу и сл.)	Повећан број лица ромске националности укључених у обуке за активно тражење посла	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	Ромска ОЦД, НСЗ, Филијала Суботица	НСЗ, Филијала Суботица, педагошки асистенти

Активности	Период реализације	Очекиван и резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.3. Мотивисање Рома и Ромкиња за укључивање у функционално основно образовање одраслих	2022-2027.	Роми и Ромкиње без ОШ или са непотпуном ОШ укључени у ФООО	Повећан број лица ромске националности укључених у ФООО.	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	НСЗ, Филијала Суботица, школа за основно образовање одраслих, Суботица Мобилни тим	Ромска ОЦД Педагошки асистенти, Координатори

1.4. Мотивисање лица ромске националности која су завршила ФООО за укључивање у обуке за тржиште рада	2022-2027.	Информисана лица која су завршила ФООО	Повећан број лица ромске националности укључених у обуке за тржиште рада	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	НСЗ, Филијала Суботица, Мобилни тим	РНВО, Педагошки асистенти, Школа за основно образовање одраслих
---	------------	--	--	--	--------------------------	-------------------------------------	---

2. Циљ - запошљавање

Повећање информисаности Рома и Ромкиња и послодаваца о програмима запошљавања

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет РС, АПВ и ЈЛС	Остали извори		
2.1 Информисање незапослених лица ромске националности о програмима запошљавања	2022-2027.	Лица ромске националности информисана о програмима запошљавања	Повећан број Рома и Ромкиња укључених у програме запошљавања односно запослена кроз ове програме	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета	Домаћи и страни донатори	НСЗ, Филијала Суботица; Мобилни тим	Ромска ОЦД Координатори
2.2 Информисање послодаваца о програмима запошљавања са нагласком на запошљавање лица ромске националности а са	2022-2027.	Послодавци информисани о актуелним програмима запошљавања, условима и начинима	Одржани информативни састанци, презентације актуелних мера	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета	Домаћи и страни донатори	Ромска ОЦД; НСЗФС; Мобилни тим	Координатори, Педагошки асистенти, ОЦД

циљем смањења дискриминације Рома и Ромкиња приликом запошљавања		аплицирања као и могућностима и значају запошљавања лица ромске националности					
--	--	---	--	--	--	--	--

3. Циљ – запошљавање

Подстицање предузетништва код Рома и Ромкиња

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Информисање незапослених лица ромске националности о условима и могућностима за аплицирање за програме samozapošljavanja	2022-2027.	Боља информисаност о програмима за развој предузетништва код Рома	Повећан број лица ромске националности која су аплицирала за програме samozapošljavanja	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета	Домаћи и страни донатори	Ромска ОЦД, НСЗ, Филијала Суботица	Мобилни тим, Педагошки асистенти, ОЦД
3.2. Мотивисање лица ромске националности за укључивање у обуке на тему предузетништва	2022-2027.	Већи број Рома и Ромкиња укључених у обуке везане за предузетништво	Број одржаних обука којима су присуствовала и лица ромске националности	Средства обезбеђена кроз редовно финансирање из буџета Града	Домаћи и страни донатори	НСЗ,ФС, КООРДИН А-ТОР; Ромска ОЦД	Мобилни тим, ОЦД

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ ЗДРАВСТВА
Повећање услова за унапређење здравља Рома и Ромкиња уз једнак приступ здравственим услугама и остваривање права на здравља без дискриминације нарочито у кризним ситуацијама
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ
1. Унапређење здравствене заштите за ромску популацију 2. Унапређење хигијенско - епидемиолошких услова у ромским насељима у циљу спречавања настанака и ширења заразних и паразитарних болести 3. Побољшање здравственог стауса Рома и Ромкиња преко 65 година старости

1. Циљ – здравство

Унапређење здравствене заштите за ромску популацију

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Спровођење активности везаних за унапређење здравља Рома (подстицање комплетне имунизације, побољшање нутритивног статуса одојчади и мале деце, побољшање репродуктивног здравља, дечји бракови, превенција хроничних обољења,	2022-2027.	Боља информисаност ромске заједнице о значају здравствене заштите. Повећан број вакцинисане деце. Смањен број дечјих бракова. Реализоване потребне превентивне мере.	Број учесника на радионицама, информативним састанцима Број деце која су обухваћена имунизацијом. Број особа обухваћене превентивним мерама (деца, одрасли и посебно особе преко 65	Локална самоуправа	Ресорно министарство, Светска здравствена организација, - Светска банка, УНИЦЕФ	Здравствене установе, Здравствена медијаторка, Завод за јавно здравље	ОЦД, Црвени крст Суботица

превенција ризика код лица која се баве сакупљањем сек.сировина, актуелна епидемиолошка ситуација и сл.)			година)				
--	--	--	---------	--	--	--	--

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.2. Пружање помоћи и подршке у области здравља Ромима и Ромкињама из категорије вишеструко рањивих група(непокретним лицима, ОСИ,социјално угроженим лицима, породицама са великим бројем деце и сл.)	2022-2027.	Реализоване активности помоћи у здравственој превентиви, информисању и нези Ромима и Ромкињама из категорије вишеструко рањивих група.	Број Рома и Ромкиња којима је обезбеђена медицинска подршка и помоћ; извештаји о пруженој услузи; фотографије;	Град Суботица	Ресорно министарство, и секретаријат, Светска здравствена организација, Светска банка, УНИЦЕФ	Здравствена медијаторка, Дом здравља Центар за социјални рад; Црвени крст Суботица; Хуманитарне организације, НВО	РНВО, Педагошки асистенти,Координатори

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.3. Утврђивање броја социјално угрожених Рома који болују од хроничних болести	2022-2027.	Утврђен број социјално угрожених Рома који болују од хроничних болести	Списак броја социјално угрожених Рома који болују од хроничних болести	Град Суботица	Ресорно министарство, и секретаријат, Домаћи и страни донатори	ЦСРС, Дом здравља Суботица Ромски здравствени медијатор; КООРДИНАТОР	Ромска ОЦД,
1.4. Обезбеђивање лекова и медицинских помагала за социјално угрожене Роме и старије од 65 година	2022-2027.	Обезбеђени лекови и медицинска опрема за социјално угрожене Роме	Списак особа које су обухваћене овим програмом, извештаји, фотографије	Град Суботица	Ресорно Министарство, и секретаријат, Страни донатори	Црвени крст Суботица	РНВО

2. Циљ – здравство

Унапређење хигијенско - епидемиолошких услова у ромским насељима у циљу спречавања настанака и ширења заразних и паразитарних болести

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.1. Спровођење дератизације, дезинсекције и дезинфекције у ромским насељима	2022 - 2027.	Успешно спроводена дератизације, дезинсекције и дезинфекције у ромским насељима	Број третираних објеката	Град Суботица	Домаћи и страни донатори	Завод за јавно здравље;	Ромска ОЦД

3. Циљ – здравство

Побољшање здравственог стауса Рома и Ромкиња преко 65 година старости

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Пружање помоћи и подршке у области здравља Ромима и Ромкињама старијим од 65 год(кућне посете, утврђивање здравствених и др. потреба лица и по потреби повезивање са релевантним институцијама)	2022-2027.	Реализоване кућне посете лицима старијим од 65 година;	Број пружених услуга лицима старијим од 65 година.	Град Суботица	Ресорно министарство, и секретаријат, Страни и домаћи донатори,	Здравствена медијаторка, Дом здравља, ЦЗСР,	Ромска ОЦД, ПА, Координатори

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ
Унапредити приступ услугама социјалне заштите и доступност новчаних давања ради смањења сиромаштва и повећања социјалне укључености Рома и Ромкиња у локалној заједници.
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ
1. Повећати информисаност Рома и Ромкиња о могућностима остваривања права и услуга из области социјалне заштите и остваривање права и услуга 2. Јачати сарадња Центра за социјални рад са социјалним партнерима (ромским ОЦД, НСЗ, образовне институције итд.) у циљу побољшања квалитета услуге у ромској заједници 3. Побољшање социјалног стауса Рома и Ромкиња преко 65 година старости

1. Циљ – социјална заштита

Повећати информисаност Рома и Ромкиња о могућностима остваривања права и услуга из области социјалне заштите и остваривање права и услуга

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Информисање Рома и Ромкиња о правима и услугама у систему социјалне заштите у Граду Суботици	2022-2027.	Боља информисаност и већа доступност услуга из система социјалне заштите лицима ромске националности	Број информисаних Рома и Ромкиња Удео и број Рома и Ромкиња који су корисници услуга ЦСР	Град Суботица,	Ресорна министарства и секретаријати, домаћи и страни донатори	ЦСР, координатори за ромска питања, здравствена медијаторка, педагошки асистенти,	Ромска ОЦД, УГ, Дом здравља, Полицијска управа Суботица, НСЗ,

1.2. Информисање Рома и Ромкиња о значају националног идентитета и потреби о изјашњавању о националној припадности	2022-2027. године	Повећан број Рома и Ромкиња који се декларишу као припадници ромске заједнице приликом пријава у институцијама	Број Рома и Ромкиња изјашњених по националној припадности	Град Суботица,	Град Суботица,	Мобилни тим Града Суботице, ромске ОЦД,	Координатори, педагошки асистенти, здравствена медијаторка, ромске ОЦД, Дом здравља, Полицијска управа Суботица, НСЗ,
Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.3. Таргетирање ромске деце у ризику од: дечјих раних и принудних бракова, дечјег просјачења, малолетничке деликвенције, злоупотребе дечјег рада, као и деце из дисфункционалних породица, како би се превентивно деловало на понашање ове деце и указало на опасности и ризике које носи одлука о ступању у дечји брак или неко од других ризичних	2023-2027.	Ефикасније вођење евиденције о деци у ризику; Боља информисаност деце о услугама социјалне заштите	У почетним годинама повећење броја деце коај су у ризику од: - дечијег брака - злоупотребе дечијег рада, - дечијег просјачења, - деце из дисфункционалних породица, - дечије деликвенције - постепено смањење у крајњим годинама реализације	Град Суботица,	Ресорна министарства и секретаријати, домаћи и страни Донатори	ЦСР, координатори за ромска питања, здравствена медијаторка, педагошки асистенти,	Ромска ОЦД, УГ, Дом здравља, Полицијска управа Суботица, НСЗ,

понашања, односно како би деци била пружена подршка ка здравом одрастању и доношењу исправних животних одлука							
---	--	--	--	--	--	--	--

2. Циљ – социјална заштита

Јачати сарадњу Центра за социјални рад са социјалним партнерима (ромским ОЦД, НСЗ, образовне институције итд.) у циљу побољшања квалитета услуге у ромској заједници

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.1.Организовање састанака и округлих столова са представницима релевантних институција са циљем прикупљања информација од значаја за ромску заједницу и праћења и ревидирање потреба и стања ромске заједнице	2022- 2027.	Јаснија слика о реалном стању и потребама ромске заједнице	Број одржаних састанака и округлих столова са представницима релевантних институција са циљем размене информација од значаја за ромску заједницу	Град Суботица	Домаћи и страни донатори	Мобилни тим, ЦЗСР	Координатори, педагошки асистенти, здравствена медијаторка, ромске ОЦД

3. Циљ – социјална заштита**Побољшање социјалног стауса Рома и Ромкиња преко 65 година старости**

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Спровођење активности везаних за побољшање социјалног статуса лица ромске националности преко 65 година живота кроз теренске посете, снимање реалних потреба, саветодавни рад са лицима, информисање и сл.	2022-2027.	Повећан број лица ромске националности старијих од 65 година чији је социјални статус подигнут на виши ниво	Број социјално збринутних Рома и Ромкиња старијих од 65 година. Удео и број Рома и Ромкиња старијих од 65 год. који су корисници услуга ЦСР	Град Суботица,	Ресорна министарства и секретаријати, домаћи и страни донатори	ЦСРГС, координатори за ромска питања, здравствена медијаторка, педагошки асистенти,	Ромска ОЦД, УГ, Дом здравља,

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.2. Креирање нових и спровођење постојећих програма за активно старење	2022-2027.	<p>Јаснија слика о реалном стању и старијих Рома и Ромкиња од 65 година</p> <p>Спроведенерадионице на тему активног старења.</p> <p>Одржавање радионица/ посета у циљу подстицања међугенерациских социјалних активности</p> <p>Међугенерациска солидарност усмерена на Роме +65</p>	<p>Број одржаних састанака, округлих столова са представницима релевантних институција са циљем размене информација од значаја за ромску заједницу</p> <p>Број одржаних радионица , фотографије</p> <p>Број сусрета, фотографије</p>	Град Суботица,	Домаћи и међународни донатори	ЦЗСР, здравствена медијаторка, РНВО, Геронтолошки центар	Координатори, педагошки асистенти,

ОПШТИ ЦИЉ ЛАП-А У ОБЛАСТИ КУЛТУРЕ

Унапредити промоцију културних вредности Рома на територију града Суботице

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 1.Подршка промоцији културних вредности приликом обележавања значајних датума за ромску заједницу
- 2.Подршка промоције културе Рома и Ромкиња у образовним институцијама
- 3.Подршка издавачкој делатности на ромском језику

1.Циљ – култура**Подршка промоцији културних вредности приликом обележавања значајних датума од значаја за ромску заједницу**

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
1.1. Подршка промоцији културних вредности приликом обележавања датума од значаја за ромску заједницу	2022- 2027.	Обележен светски дан Рома и Ромкиња Представници ромске заједнице учествовали на прославама обележавања Дана месне заједнице у МЗ са већом концентрацијом ромске популације	Број радионица, јавних наступа реализованиху току манифестација, фотографије, медијска покривеност	Град Суботица	Домаћи и међународни донатори	Секретаријат за друштвене делатности	РНВО, Координатори, Установе културе Мобилни тим

2. Циљ – култура

Подршка промоције културе Рома и Ромкиња у образовним институцијама

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
2.1. Подршка за промоцију културе Рома у образовним установама и установама културе	2023-2027	Промоција културе Рома у образовним установама са већим процентом ромских учениака	Број одржаних наступа, радионица, фотографије, медијска покривеност	Град Суботица	Домаћи и међународни донатори	Град Суботица	Координатор и, педагошки асистенти, РНВО, образовне установе, установе културе

3. Циљ – култура

Подршка издавачкој делатности на ромском језику

Активности	Период реализације	Очекивани резултати	Индикатор(и)	Потребни ресурси		Носилац активности	Партнер/и у реализацији
				Буџет ЈЛС	Остали извори		
3.1. Подршка издавачкој делатности на ромском језику	2023-2027	Одржавање радионица, трибина, посета за међугенерацјке сусрете. Повећан број дела приређених на ромском језику.	Број сусрета, фотографије, приказ штампанограмате ријала на ромском језику	Град Суботица	Домаћи и међународни донатори	Ромске ОЦД	Координатори, педагошки асистенти, здравствена медијаторка, Мобилни тим, ромске ОЦД

На основу члана 20. став 1. тачка 10. Закона о локалној самоуправи (“Службени гласник РС”, бр. 129/07, 83/14-др. закон, 101/16-др.закон, 47/18 и 111/21-др.закон) и члана 33. став 1. тачка 21. Статута Града Суботице („Службени лист Града Суботице“, бр. 27/19-пречишћен текст, 13/21 и 16/21),

Скупштина града Суботице, на .... седници одржаној дана ..... 2022. године, донела је

О Д Л У К У

о усвајању Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022 - 2027

I

Усваја се Локални акциони план за унапређење положаја Рома и Ромкиња 2022 - 2027, који је у прилогу ове одлуке и чини њен саставни део.

II

Ову одлуку објавити у „Службеном листу Града Суботице“.

Попис табела

Табела бр. 1 Становништво у Суботици

Табела бр. 2 Примена афирмативних мера

Табела бр. 3 Приказ броја стипендираних ученика и процента напуштања средње школе по школским годинама

Табела бр.4 Карактеристике домаћинства

Табела бр. 5 Мапирање подстандардних ромских насеља према ризицима и приступу правима у доба COVID-19 пандемије

Табела бр. 6 Најчешћа радна ангажовања Рома

Табела бр. 7 Роми на евиденцији НСЗ 2015-2019

Табела бр. 8 Незапосленост и запошљавање са евиденције НСЗ лица ромске националности

Табела бр. 9 Укупно становништво и Роми у Републици Србији према економској активности, 2002-2011. године

Табела бр. 10 Старосна структура грађана ромске националности у Суботици

Табела бр.11 Образовне установе (државне)

Табела бр.12 Укупан број деце у ПУ „Наша радост“ школске 2021/22. године

Табела бр. 13 Број деце у ПУ „Наша радост“ у односу на програм

Табела бр. 14. Бројчани приказ деце у односу на васпитно-образовни програм у ПУ „Наша радост“

Табела бр. 15 Број ученика припадника ромске националне мањине у основним школама на територији Града Суботице

Табела бр. 16 Број ученика припадника ромске националне мањине у средњим школама на територији Града Суботице

Табела бр. 17 Територије са већим процентом Рома и Ромкиња на територији Града Суботице

Табела бр. 18 Бројно стање Рома у ромским насељима у МЗ Чантавир

Табела бр. 19 Учешће Рома и Ромкиња у ФООО

Табела бр. 20 Број лица ромске националности према степену образовања за 2019.,2020.,2022.

Табела бр. 21 Укљученост лица ромске националности у мере активне политике запошљавања

Табела бр. 22 Подаци Центра за социјални рад Суботица за 2021.

Табела бр. 23 Број склопљених дечјих бракова у последње три године

Табела бр. 24 Радне групе за израду ЈАП-а

Табела бр. 25 Имена особа које су у различитим областима допринеле изради ЈАП-а

Табела бр. 26 План праћења реализације и евалуације ЈАП-а

Попис слика

Слика бр. 1 Положај Суботице

Слика бр. 2 Мапа миграција Рома из Индије

Слика бр. 3 Ромска застава

Слика бр. 4 Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији

Слика бр. 5 Ромско насеље Халас у МЗ Чантавир

Слика бр. 6 Насеље Халас

Слика бр. 7 Распоред кућа у насељу Халас

Слика бр. 8 Атмосфера у насељу Халас

Слика бр. 9 Насеље Халадаш у МЗ Чантавир

Слике бр. 10 и 11 Куће у насељу Халадаш

Слика бр. 12 Изграђена пешачка стаза у насељу Халадаш

Слике бр. 13 и 14 Зарасло корито реке Чик са барским биљкама и коровом у Халадашу

Слика бр. 15 и 16 Очишћено корито реке Чик са барским биљкама и коровом у Халадашу

Слике бр. 17 и 18 Неочишћен Халас

Слике бр. 19 и 20 Очишћено насеље Халас од вишегодишњег накупљеног отпада и корова

Слике бр. 21 и 22 Уређено и опремљено децје игралиште

Слика бр. 23 Здравствена медијаторка у насељу

Приказ података прикупљених од релевантних институција за потребе израде ЛАП-а за унапређење положаја Рома и Ромкиња за период 2022-2027. год.

УВОД

Локални акциони план за унапређење положаја Рома и Ромкиња на територији Града Суботица за период од 2022 -2027 за циљ има стварање услова за њихову већу укљученост у друштвене токове путем подршке у области образовања, запошљавања, становања, културе, здравствене и социјалне заштите. Како би се идентификовали актуелни проблеми са којима се они суочавају у наведеним сферама живота, путем упитника и радних састанака, прикупљени су подаци / ставови / мишљења / предлози од свих релевантних установа, организација, појединаца као и од самих припадника ромске заједнице.

Узорак испитаника који је био анкетан, сачињавало је 27 лица која су попунила укупно 32 упитника (неки испитаници су због природе свог положаја давали одговоре у више различитих области). Упитник су најчешће попуњавали директори релевантних институција, психолози, стручни сарадници, педагошки асистенти, представници ромске заједнице, итд. Свакој од институција послат је по један упитник који се односио на неку од релевантних области са списка. Питања су, великим делом, била отвореног типа, што је испитаницима омогућило да слободно изразе своје ставове, мишљења као и да дају евентуалне препоруке. Код питања затвореног типа постојала је могућност да испитаници појасне односно додатно образложе свој одговор. Упитници су прослеђивани онлајн, а њихово попуњавање је захтевало између 25 и 60 минута. Попуњавању упитника су претходиле консултације са представницима радне групе за израду ЛАП-а.

Додатно, подаци су прикупљени и путем радних састанака / фокус група, које су чинили такође представници свих релевантних институција, координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствени медијатори

РЕЗУЛТАТИ

Здравље

Као најчешћи здравствени проблеми са којима се суочавају деца ромске националности наводе се неухрањеност, обољења коже, вашке, као и лакше повреде које се не лече благовремено. За мушки део одрасле популације највише се везују кардиоваскуларне и плућне болести, а у случају женског дела популације, плућним болестима треба придодати и малолетничке трудноће и различите гинеколошке проблеме. Још један потенцијалан проблем јесте низак постотак имунизованих Рома, нарочито деце. Тачан постотак ни један од испитаника није био у могућности да изнесе већ су се служили слободним проценама у односу на своју позицију, искуство и радно место. Велики део здравствених проблема који се јављају у ромској заједници може се довести у директну везу са неадекватним условима одрастања и стилем живота, као и са неповољном финансијском ситуацијом. Нехигијенски услови становања наводе се као узрок поменутих дерматолошких обољења, али и, генерално, небрига о здрављу. Тако се, на пример, припаднице ромске националности нередовно одазивају на специјалистичке прегледе и интервенције негинеколошке природе, а занемарују одласке и на превентивне прегледе код гинеколога. Слично занемаривање уочава се и код мушкараца, мада, по слободној процени испитаника, у нешто мањој мери. Један од честих проблема је и тај да велики број родитеља тражи услуге здравствених институција без здравствене књижице, те им службеници излазе у сусрет како би им макар једнократно помогли. Такође, исти проблем здравствени радници привремено решавају и хитним интервенцијама, као и хитним збрињавањем.

На систематском решавању здравствених проблема припадника ромске заједнице, осим Дома здравља Суботица, раде и институције попут Опште болнице у Суботици, Центра за социјални рад, УГ“ Едукативног центра Рома“, итд. Важан документ којим се ове институције, при томе, руководе, јесте Акциони план за унапређење положаја Рома. Превенција се постиже кроз подизање свести о значају здравља приликом прегледа или кроз предавања патронажних сестара у школама. Ипак, одговори испитаника у више наврата напомињу да ове превентивне активности нису довољне, већ се мора радити на њиховом унапређењу. Може се претпоставити да за постизање овога није довољно само интензивирати постојеће програме превенције, већ и осмислити нове начине на које се они могу спроводити. Тако је и у анкети споменут интензивнији рад цивилног сектора у ромској заједници. Отварање саветовалишта за репродуктивно здравље, као и ангажовање волонтера, представљају само неке од начина на које би се ово могло спровести. Још један конкретан предлог било би веће ангажовање здравствених радника из ромске заједнице. На овај начин, припадници ромске популације би здравствене институције могли да доживе као пријемчивије и приступачније.

Предшколско образовање

Упитником се, између осталог, испитивало спровођење Члана 13 Закона о предшколском васпитању и образовању, према коме „приоритет за упис имају деца из осетљивих друштвених група“. ⁷⁷О значају примене овог закона сведоче и одговори испитаника у нашој анкети о основношколском образовању – недовољна припремљеност често се наводи као отежавајућа околност у адаптирању ромске деце на основношколско градиво. Упркос овоме, подаци добијени из ПУ *Наша радост*, показују да у школској 2020/21. години ниједно ромско дете није похађало јаслице, а да је тек незнатан број њих био уписан у вртић. Тек је предшколски припремни програм похађао нешто значајнији број ромске деце. ⁷⁸

Када се ради о институционалним препрекамау спровођењу овог Закона, испитаници се у анкети о предшколском образовању махом слажу у томе да су оне једним делом превазиђене – службеници у предшколским установама су обавештени о њему, а полудневни боравак, тј. забавишне групе, реализован је довољно близу месту становања ромске деце. Адекватност просторних капацитета је упитна-испитаници се изјашњавају да тренутно омогућен простор није довољан за масовно спровођење Члана. Због овога се препоручује издвајање више средстава за закуп постојећих или изградњу нових објеката за предшколске установе.

Друга група препрека која се може издвојити из одговора, односи се на однос родитеља према укључивању своје деце у предшколске установе. Испитаници имају утисак како су родитељи ромске националности великим делом немотивисани за упис у деце у ПУ. Нека од могућих решења овог проблема су радионице за мајке на тему успешног родитељства, укључивање у рад са децом, дани отворених врата и сл. Такође, неки од испитаника слажу се да су потребне и додатне мере у раној стимулацији ромске деце. Јасно је да би ово морало претходити решавању претходно наведених проблема, али и да би омогућило успешност деце по упису у предшколске установе.

Из овога се да закључити да би се план укључивања ромске деце у предшколске установе морао састојати, редом, од следећих компоненти – њихове ране стимулације, мотивисања родитеља да уписују своју децу у исте (кроз различите програме информисања и сарадње), али и проширивања простора у којима се ове услуге остварују. Као што су анкетирани испитаници више пута нагласили, све наведено захтева издвајање више материјалних средстава.

Основношколско образовање

Утисак појединих испитаника је да се велики део проблема у укључивању ромске деце у основну школу може свести на однос њихових родитеља према образовању. Родитељи ромске националности махом редовно присуствују родитељским састанцима и појављују се на пријему родитеља. Један део анкетираних имао је другачије искуство, те чак и наводи да родитељи често уопште не подржавају и не прате образовање своје деце. Одговори једногласно указују да ромски родитељи, без обзира на њихов ангажман, не поседују компетенције потребне за пружање подршке својој деци у савладавању градива. Друга група проблема везана је за однос између ромских ученика и предметних наставника – ретко виђање са одељенским старешином, немогућност да се у предметној настави омогући онај степен индивидуалног посвећивања ученицима као у разредној настави, неконтролисање долазака ученика у вишим разредима

⁷⁷ Члан 13 Закона: “Упис деце у предшколску установу врши се у складу са Законом. Приликом уписа деце у предшколску установу, чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалнесамоуправе, приоритет за упис имају деца из осетљивих група. Начин и поступак уписа деце у предшколску установу ближе се уређују статутом, уз сагласност оснивача.”

⁷⁸ Статистички подаци добијени од ПУ *Наша радост* изложени су у ЛАП за унапређење положаја Рома и Ромкиња на територији Града Суботице.

итд. Поред ових, и препреке техничке природе често отежавају адаптацију, редовно учешће и завршавање основног образовања. Мисли се, пре свега, на језичку баријеру јер отежава разумевање градива и утиче на односе између ромских и неромских ученика. Овај проблем посебно је уочљив код ромских ученика који су се у скорије време преселили из земаља ЕУ. Спomiње се и удаљеност од школе, која, по речима једног од испитаника, отежава похађање наставе посебно зими.

Вишеслојност овог проблема уочава се тек са стављањем фокуса на захтеве и препоруке анкетираних представника основних школа, као и на стратегије које су до сада покушавали да спроведу. Један од испитаника наводи како би било неопходно укључити све релевантне институције у побољшање квалитета едукације, а не само образовне. Ипак, што се тиче конкретних предузетих мера, уочава се велика хомогеност међу школама. У пружању помоћи у савладавању градива, већина школа почиње да примењује индивидуални приступ. Он се читава кроз рад педагошких асистената и организовање допунске и додатне наставе, мада се једна од испитаних институција истиче по томе што чак и систематски прати ефекте мера које предузима. Поред школског успеха ромских ученика, чест проблем представља и напуштање образовног система. Ту се већина школа служи стратегијама попут праћења изостанака, позивања родитеља на састанак са наставницима и педагошким асистентом, као и сарадње са Центром за социјални рад. Поврх свега овога, представници две школе потврдили су да им се у претходних 5 година десило да неки од ученика ступи у брак. И у овом случају, школа је ступила у контакт са Центром за социјални рад, а, у појединим ситуацијама, и са полицијом, као и са Центром за заштиту жртава трговине људима.

Једнообразност у решавању проблема са којима се суочавају ромски ученици може представљати препреку јер је јасно да наведене стратегије, које се мање-више доследно спроводе, не доводе и до масовних и дугорочних ефеката. Процедурална једнообразност може бити делимично оправдана у кризним ситуацијама попут сумње на трговину људима, али никако не и у случају организовања наставе која би била прилагођена и ученицима из депривираних средина. Стога, и саме школе препознају потребу за новим решењима. Наводе потребу за додатним педагошким асистентима, који би пружали подршку у образовању, али и организовање већег броја радионица за ученике, па и успостављање чешће и квалитетније сарадње са родитељима. Такође, препоручено је да се наставници обуче за рад по савременим активним методама учења.

На крају, не смеју се изоставити и они похвални трендови. Представници свих школа тврде да су ромски ученици добро социјално адаптирани. У већини школа они су укључени у различите ваннаставне активности, попут спортских секција, хора и оркестра и сл. Организују се и различите манифестације попут интеркултуралних дана, као и Дана Рома у којима паралелно учествују и ромски и неромски ученици.

Средњошколско образовање

Велики део проблема у адаптацији на средњу школу може се свести на недовољну припремљеност и на препреке у транзицији са једног образовног нивоа на други. Због овога, сви испитаници уочавају потребу за успостављањем сарадње са основношколским установама. Помоћу, на пример, „отворених врата“ ученици би могли да начине адекватнији избор занимања, а преношењем података о ученицима будући професори лакше би се упознали са њима. Сличност са препрекама у основношколском образу јесте и утисак о недостатку родитељске подршке. Евидентно је да и у средњој школи, ромски родитељи недовољно пружају подршку у учењу својој деци, а професори тешко остварују комуникацију са њима. Наравно, јављају се и изузеци, те један испитаник наводи да у Савету родитеља имају и родитеља ромске националности.

Представници средњошколских установа изјављују да су потешкоће са којима се сусрећу ромски ученици приликом уписа и похађања средње школе идентични онима са којима се суочавају и остали ученици. Ипак, упитани о препрекама на које наилазе у раду са ромским ученицима, испитаници наводе недовољан ниво знања ученика, велики број неоправданих изостанака и недовољну сарадњу са родитељима. Ово сведочи о постојању проблема који су специфични управо за ромске ученике. У решавању ових, али и неких других, проблема, средње школе се служе стратегијама не много различитим од оних већ описаних код основних школа. Школски успех се поспешује допунском наставом, а испадање из образовног система се предупређује саветодавним радом са ученицима који желе да се испишу, као и са њиховим родитељима. Уз ово се додатно помињу и циљане теме на ЧОС-евима, подстицање вршњачке подршке и позитивна дискриминација.

Захтеви и препоруке анкетираних представника школа свде се на јачање сарадње са основним школама ради боље припреме за средњошколски систем, остваривање боље комуникације са родитељима ромских ученика, а неки од испитаника изражавају и жељу за додатном едукацијом професора и за индивидуализацијом наставе. На крају, испитаници се једногласно слажу у томе да је Граду Суботици потребно консултативно тело које би се управо бавило наведеним проблемима.

Запослење

На основу дескриптивностатистичких података⁷⁹ добијених од представника институције, видљиво је да у образовној структури ромске популације преовлађују лица ниског образовног нивоа (где спадају: лица која никада нису приступила образовању, лица са непотпуном основном школом или лица са завршеном само основном школом). На нижим образовним нивоима нема уочљивих разлика између броја Рома и Ромкиња. Међутим, то није случај и са вишим образовним нивоима, у којима има знатно више мушкараца. Управо низак образовни ниво Рома и Ромкиња на евиденцији Националне службе за запошљавање, Филијала Суботица, указује на приоритетну потребу за укључивањем ових лица у функционлану основно образовање одраслих. То је основа за постизање елементарне конкурентности на тржишту рада. Такође, једна од основа за адекватно вођење еиденције и укључивање у одговарајуће мере јесте и изјашњавање лица као припадника ромске националности приликом прве пријаве на евиденцију. С обзиром да ово изјашњавање често изостаје, не постоји тачан податак о броју Рома на евиденцији, те се у том правцу треба успоставити јача сарадња са РНВО које су активне на локалу.

Представник институције наводи и велики број мера које се предузимају са циљем пружања помоћи лицима ромске националности ради побољшања њиховог положаја на тржишту рада. То су, пре свега, информисање о услугама које пружа НСЗ, укључивање у мотивационо-активационе обуке, као и укључивање у субвенционисане програме попут запошљавања из категорије теже запошљивих и samozапосљавања. Подаци указују на то да је један број Рома и Ромкиња у категорији samozапослених или да показује жељу да се укључи у samozапосљавање, ради се на подстицању предузетништва кроз пружање подршке и мониторинг. Испитаници имају утисак да су представљене мере довољне, те да још увек не мора да се ради на њиховом редефинисању. Такође, треба радити и на смањењу дискриминације приликом запошљавања из угла послодаваца и, с тим у вези, представљати примере добре праксе.

Становање

Резултати анкете показују да институције у домену становања поседују специјализоване активности и мере у раду са припадницима ромске заједнице.

Као честе препреке у раду са припадницима ромске заједнице наводе се учестале миграције, пасивност заједнице, као и недостатак личних докумената. Мере за побољшање услова становања Рома и Ромкиња постоје, али би морало да се ради на њиховом доследном примењивању, као и на увођењу нових. Тако се препоручују уређење власничких односа у стамбеним објектима у којима живе припадници ромске заједнице, одвајање материјалних средстава за адаптацију њихових стамбених објеката, али и изградња нових социјалних станова. Још једна препорука јесте и алокација ромских насеља у Чантавиру – прецизније, насељавање становника у самом селу.

Социјална заштита

Најчешћи проблеми из домена социјалне заштите са којима се припадници ромске популације сусрећу могу се препознати из захтева које они упућују Центру за социјални рад. То су, у највећем броју случајева, захтеви за финансијском помоћи и помоћи у натури, попут пакета са храном или огревом. У складу са тим, они и чине готово трећину корисника социјалне новчане помоћи и народне кухиње, али и шестину прималаца прехрамбених и хигијенских пакета.

Још један проблем са далекосежним последицама, који је због истих био обрађиван и у претходним одељцима, јесу дечији бракови. Иако њихов број на нивоу Града није висок, његову већину чине случајеви из ромске популације. Мера која се најчешће предузима од стране институција за социјалну заштиту јесте давање сагласности за склапање брака. Испитаник наводи како би представницима његове институције од користи биле додатне обуке за поступање у случајевима малолетничких бракова.

Институције социјалне заштите учествују у релацији активности намењених припадницима ромске популације. Ту остварују сарадњу са другим институцијама попут Градске управе, Националне службе за запошљавање и разним образовним установама, као и са удружењима грађана, попут Едукативног центра Рома и Удружења Рома Нови Бечеј.

А када се ради о даљем побољшању њиховог социјалног положаја, из одговора испитаника јасно је да би његову основу морали чинити вишеструки фактори – укључење Рома у образовни систем, и то уз редовно похађање наставе и оснивање програма образовања за одрасле, затим активно тражење запослења, али и едукација родитеља о важности превентивних здравствених мера. Када се ради о лицима старијим од 65 година, препоручује се давање социјалне новчане помоћи, једнократне новчане помоћи, али и пакета са храном и огревом. Још једна конкретна мера јесте ангажовање Рома и Ромкиња као запослених у институцијама социјалне заштите. Може се претпоставити да би се и приступачност информација од

⁷⁹ Подаци су изложени у ЈАП-у за унапређење положаја Рома и Ромкиња на територији Града Суботице.

значаја за припаднике ромске националности могла увећати на овај начин, а сам рада институције учинити приступачнијим. Дакле, као што је свакако и очекивано, препоруке испитаника указују на то да је неповољан социјални положај Рома чврсто повезан са неповољним стањима и у претходно поменутиим сферама живота, те се, без њиховог разрешења, не може говорити ни о напретку у овом домену.

Култура

Највећи број препрека у укључивању Рома и Ромкиња у културну сферу Града институционалне природе. Културне установе углавном не располажу документима на ромском језику, као ни документима који се баве животом Рома на територији града. Уколико такав садржај и постоји, он врло често остаје недоступан широј јавности. Културни програм често остаје неприлагођен образовању и интересовањима припадника ромске мањине, те се и већина анкетираних слаже како би га требало побољшати.

У одговорима испитаника као „светле тачке“, појављују се ромски музичари, као и поједине активности које су до сада организоване. Једна од њих су и емисије у оквиру „ТВ ДеПо“, које су на ромском језику и у чијој организацији учествују и деца ромске националности. Иста установа организовала је и премијеру представе „Љубав и виолина“ писане на основу једне ромске легенде.

Представљени одговори недвосмислено указују на неприлагођеност културног програма припадницима ромске популације, али и на велики потенцијал на чијем се остваривању мора радити. Овај проблем могао би се превазићи додатним укључивањем Рома и Ромкиња у рад културних установа, као и у радне групе за организовање значајних манифестација на нивоу града. На тај начин би, у креирању културног садржаја учествовали и они који би на најадекватнији начин умели да га учине пријемчивијим за припаднике ромске заједнице. Повећавање броја прилагођених активности и манифестација такође се често среће у одговорима испитаника. Као што се види из наведених примера, модел већ постоји, а потребне су само иницијатива и средства за њихову реализацију.

Одговори припадника ромске популације

Одговори припадника ромске популације, као индикатори њиховог виђења свог положаја, великим делом поклапају се са проблемима идентификованим од стране представника институција. Тако се лоша материјална ситуација наводи се као један од доминантних разлога незавршавања основне и, посебно, средње школе. На пример, лоше финансијско стање породице неретко приморава ромске средњошколце да, поред похађања наставе, раде. Наравно, навођени су и други фактори поменути у претходним анкетама попут неадекватне подршке родитеља, неадекватног утицаја вршњака и непознавања језика. Ипак, сви испитаници се слажу у томе да би управо бесплатни уџбеници и прибор били најефикаснији начин да се помогне деци да заврше основну школу.

Са друге стране, проблем који се појављује у одговорима ромских испитаника, а на који се представници институција готово уопште нису освртали, јесу предрасуде и дискриминација по етничкој основи. Један од испитаника помиње дискриминацију као разлог недобијања посла, а више њих верује да би требало улагати у промоцију културе Рома, како би негативно мишљење друштва о њима било промењено. Препоручују се оснивање културних центара, покретање радионица са децом и одраслима, као и одржавање предавања на тему анти-циганизма.

Из одговора испитаника о њиховим препорукама и захтевима, тј. о променама за које верују да би у највећој мери допринеле напретку ромске заједнице, могуће је екстраховати четири најчешће помињане тачке – то су финансијска подршка, побољшање услова становања, образовање, као и борба против дискриминације. Прецизније, испитаници верују да би им материјална помоћ, попут финансијске помоћи при куповини хране и огрева, затим отварање социјалних станова и давање стамбених кредита, као и веч поменуто обезбеђивање бесплатних уџбеника за школу. Дакле, поређењем резултата ове анкете са резултатима претходно представљених, може се закључити да институције и сами припадници ромске популације препознају исте проблеме – уз неколико изузетака. Роми више наглашавају важност материјалне помоћи и побољшања услова становања, као и негативан утицај предрасуда и дискриминације на актуелизацију њихових права, али и већу партиципацију у домену доношења одлука везаних за њихов живот и напредак.

Подаци употребљени за израду овог извештаја прикупљени су из следећих извора:

1. ПУ“Наша радост“, Суботица
2. ОШ“Матко Вуковић“, Суботица
3. ОШ“Ђуро Салај“Суботица
4. ОШ“Сечењи Иштван“, Суботица
5. ОШ“Јован Јовановић Змај“, Суботица

6. ОШ“Свети Сава“Суботица
  7. Техничка школа“Иван Сарић“, Суботица
  8. Гимназија“Светозар Марковић“, Суботица
  9. Хемијско-технолошка школа, Суботица
  10. Национална служба за запошљавање, Филијала Суботица
  11. Служба за здравствену заштиту жена и деце Дома здравља Суботица
  12. Дом здравља, Суботица
  13. Дом здравља, поливалентна патронажа, Суботица
  14. Центар за социјални рад Града Суботице
  15. Секретаријат за друштвене делатности, Град Суботица
  16. Историјски архив, Суботица
  17. Градска библиотека Суботица-Szabadkai Városi Könyvtár-Gradska knjižnica
  18. Дечје позориште-Szabadkai Gyermekszínház-Dječје kazalište
  19. Чланови УГ:„Едукативни центар Рома“, и „Ачи“, Суботица
  20. Становници Роми и Ромкиње месних заједница: Чантавир, Хајдуково, Бајмок, Ново Село, Мали Бајмок, Зорка, Пешчара
  21. Координатори за инклузију Рома Града Суботице
  22. Педагошки асистенти ангажовани у: ПУ“Наша радост“, Суботица, ОШ „Ђуро Салај“, Суботица, ОШ „Хуњади Јанош“, Чантавир, ОШ „Матко Вуковић“, Суботица, ОШ „Сечењи Иштван“, Суботица
-